

KANSANEDUSTAJAKSI REKRYTOITUMINEN JA VAALIMENESTYKSEEN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT

Tapaustutkimus vuoden 1999 eduskuntavaaleista Pirkanmaan vaalipiirissä

ILKKA RUOSTEENSAARI

Abstract
RECRUITMENT OF
MP'S AND
DETERMINATION OF
ELECTORAL SUCCESS

The purpose of the study is to analyse the recruitment of MP's and to find out what factors promoted electoral success of candidates in the Finnish general elections of 1999. The material of the study is composed of two parts. Firstly, the survey questionnaire was sent to all candidates of the electoral district of Pirkanmaa in Southern Finland. Secondly, the volume and the costs of the electoral advertising of candidates in newspapers was collected by students of political science from about 30 newspapers published in the electoral district. The data concerning costs of advertising on TV and radio were gathered directly from these media.

The hypothesis of the study, based on the previous recruitment studies, was that the electoral success of candidates can be explained by the supply-side variables of the recruitment process rather than demand-side variables. In order to test the hypothesis four regression models were constructed, political experience (previous participation in elections, elective positions in public bodies, political parties and non-political associations), demographic-social factors (gender, age, education and profession), campaigning organization (number of campaigning events and municipalities, utilization of campaigning office, advertising agency and supporting group) and resources for advertising. The dependent variable of the study was the number of votes candidates received.

The hypothesis was supported by the results of the study although the demand-side factors were also relevant as far as the recruitment of MP's was concerned. The most powerful of the explanatory models was resources for advertising, while the weakest was demographic-social variables.

Useimmille kansalaisille politiikka konkretisoituu ennen kaikkea eduskuntavaaleissa, joissa valitaan valtiollisen vallan käyttäjät seuraavaksi vaalikaudeksi. Todellisuudessa äänestäjän tekemä valinta edustaa vain jäävuoren huippua siinä pitkässä prosessissa, jonka tuloksena kansanedustajat valikoituvat. Käytännössä äänestäjät pääsevät valinnoillaan lähinnä vain hyväksymään ratkaisut, joiden tekoon vain harvat heistä ovat valintaprosessin varhemmissa vaiheissa osallistuneet.

Käsillä olevassa tutkimuksessa tarkastellaan kansanedustajaksi rekrytoitumista ja eduskuntavaaliehdokkaiden vaalimenestykseen vaikuttaneita tekijöitä maaliskuussa 1999 käydyissä eduskuntavaaleissa Pirkanmaan, eli entiseltä nimeltään Pohjois-Hämeen, vaalipiirissä.¹ Vaalimenestykseen vaikuttavia tekijöitä on tavallisesti tutkittu yksien vaalien

¹ Kiitän konsultaatiosta tutkimusprosessin eri vaiheissa Seppo Antikaista, Olavi Borgia, Sami Borgia, Jouni Sivosta ja Risto Sänkiahoa.

yhteydessä, ilmeisesti pitkälti resurssisyydestä. On kuitenkin ilmeistä, että poliittinen käyttäytyminen tietyissä vaaleissa on seurausta hyvin pitkäaikaisesta prosessista, joka alkaa jo yksilön sosiaalistumisesta yhteiskuntaan ja hänen poliittisten käsitystensä hahmottumisesta. Yksittäisiä vaaleja koskevassa tutkimuksessa on vaikea ottaa huomioon vaaleja edeltäneiden tekijöiden, kuten poliittisen tilanteen ja sen vaihteluiden mahdollisia vaikutuksia äänestäjiin, mikä on mahdollista vain siten, että tutkimus ulotetaan koskemaan useita peräkkäisiä vaaleja. (Pietilä 1973, 194.)² Tässäkin tutkimuksessa keskitytään tutkimusekonomisista syistä yksin eduskuntavaaleihin, joskin aineistoon on myöhemmin lisättävissä esimerkiksi ehdokkaiden äänimäärät aiemmissa vaaleissa, mikä mahdollistaa pitkittäisleikkaustarkastelun. Vertailuaineistona käytetään useita aiempia Pohjois-Hämeen vaalipiiriin kohdistuneita tutkimuksia (esim. Pietilä 1973; Timonen 1976; 1977; Sänkiäho 1983; Pesonen & Sänkiäho & Borg 1993).

Äänestämistä ennen tapahtunut ehdokasasettelu on mielletty monissa suhteissa varsinaista vaalia tärkeemmäksi parlamentin kokoonpanoon vaikuttavaksi tapahtumaksi. Sen tosiasian havaitseminen, että äänestäjä ei ole suvereeni edes vaalipäivänä, on johtanut tarkastelemaan kansanedustajien valintaa vaiheittaisena prosessina (ks. esim. Gallager 1988, 1-4; Czudnovski 1975, 219). Jo poliittisessa sosiaalisuhteissa on poliittisten asenteiden ja pelisääntöjen omaksumista, kiinnostuksen heräämistä ja henkilökohtaisten tavoitteiden syntymistä kuvastavien vaiheiden jatkeena erotettu "*poliittinen rekrytaatio*". Tämän on Moshe Czudnovski (1975) määritellyt ja sijoittanut aktiivisen politiikan uran alkamista edeltäväksi, erityisesti ensimmäistä ehdokkaaksi asettamista (*selection*) koskevaksi ja varsinaista valintaa (*election*) edeltäväksi vaiheeksi, joka merkitsee politiikan uralla eräänlaista oppipoikavaihetta (*apprenticeship*). (Ks. Noponen 1989. 101.)

Yksi tunnetuimpia edustajien valitsemisprosessien lähestymistapoja on ollut Prewittin jo vuonna 1969 esittämä poliittisen johtajiston valikoitumismalli, jota Suomessakin on käytetty erityyppisiin vaaleihin kohdistuneissa sovelletuksissa (ks. esim. Koskiäho 1971). Prewitt lähtee ns. "kiinalaisesta laatikkopelistä", jossa useilla sisäkkäisillä laatikoilla kuvataan uloimpaan laatikkoon sisältyvän suuren joukon (koko väestön) harventumista monivaiheisen karsinnan kautta. Edusjaksi rekrytoituminen alkaa lakisääteisesti vaalikelpoisista sosiaalisesti vaalikelpoisiin eli politiikasta kiinnostuneisiin ja siihen osallistuviin, siitä potentiaaliin ehdokkaisiin eli ehdokasehdokkaat päättyen ehdokkaisiin, joista lopullinen valinta tehdään. Prewittin mukaan tämä jo kauan ennen lopullista valintaa alkava karsinta on asiallisesti niin ratkaiseva, että vaaleja voi pitää vain ratifioinnin luonteisena valtakirjan antamisena joillekin äänestyksen oikeutetuista.

Samantyyppisenä lainsäätäjän rekrytoitumisen on tulkinut Pertti Pesonen (1972, 215-216) tarkastellessaan puolueiden ja eduskunnan välisiä suhteita. Hän näkee puolueiden merkityksen kansalaisten ja heidän edustajiensa välisenä linkkinä. Tämä kuvastuu erityisesti siinä, miten puolueet karsivat suurimman osan teoreettisesti vaalikelpoisista kansalaisista potentiaalisten lainsäätäjien joukosta kanavoiden kannatuksen vain vähäiselle osalle väestöstä (Suomessa 0,04 %:lle). Pesonen määrittelee valikoitumisen yhä korkeampien "kynnysten" ylittämistä tai yhä voimakkaampien "suodatinten" läpäisemistä vaativaksi karsintojen sarjaksi: lainsäädäntövalta annetaan niille, jotka 1) todetaan vaalikelpoiksi (*eligible*), 2) saavat kannatusta (*certified*), 3) suostuvat tehtävään (*willing*), 4) asetetaan ehdokkaiksi (*selected*) ja 5) tulevat valituiksi (*elected*).

² Pitkittäisleikkaustutkimuksen merkitystä korostavat mm. Olavi Borgin (1970, 43-55) tutkimustulokset, joiden mukaan vaali-ilmoittelun ja -menestyksen yhteydet ovat vaihdelleet suuresti vaaleista ja puolueesta toiseen.

Loewenberg ja Patterson (1979, 75-78) ovat kuvanneet lainsäätäjien rekrytoitumista suppilon tapaisena eliminoimisprosessina, jossa karsintaan vaikuttavina tekijöinä ovat 1) vaalikelpoisuuteen vaikuttavat tekijät, 2) rekrytointimekanismit ja 3) vaalimekanismit. Vaalikelpoisuuden laillisia edellytyksiä täydentävät heidänkin mukaansa todellisuudessa erilaiset psykologiset ja sosiaaliset tekijät, socialisaation tuoma kiinnostus ja motivaatio, kokemus, taidot ja kyvyt, mutta myös aineelliset resurssit ja riskinottovalmius, joista syntyy "effektiivinen" vaalikelpoisuus. Ehdokasasetteluun liittyviä rekrytointimekanismeja puolestaan säätelevät puolueet sponsoreina ja tukijoina, esivaalit eli jäsenäänestykset ja puoluejohdon vaikutus ehdokkaiden nimeämiseen, joskus jopa "itsevalikoituminen" eli ehdokkuuden riippuminen omasta halusta jatkaa. Vaalimekanismeihin sisältyvät edustajapaikkojen jakaminen vaalipiireille, säännökset äänten muuttamiseksi paikoiksi, puolueiden välinen kilpailu, vaalikampanja ja ehdokkaiden omat profiilit.

Yksi keskeinen kontribuutio rekrytaatioteorian kehittymiselle on ollut näkemys poliittisesta rekrytaatiosta dynaamisena, vaihemaisena prosessina, jota muovaavat ja määrittävät niin poliittiseen järjestelmään kuin yksilötasoonkin ankkuroituneet tekijät. Czudnovskin (1975, 158-159) mukaan ehdokkaaksi ja edustajaksi valikoitumisessa tärkeää on se, että vuorovaikutussuhde yksilötason tekijöiden, yhteiskunnallisten seulontaprosessien, poliittisten organisaatioiden ja instituutioiden sekä normien ja asiakysymysten välillä on toimiva. Tällöin rekrytaatio sisältää muutakin kuin vain potentiaaliset kandidaatit - myös rekrytoivilla agenteilla, sosiaalisella ja poliittisellä ympäristöllä sekä aikaulottuvuudella on tässä suhteessa merkitystä.

Tämän Norrisin (1997a, 8-9) uusinstitutionalistiseksi nimittämän lähestymistavan³ hedelmällisyys perustuu eri tason tekijöiden välisen dynamiikan huomioon ottamiseen. Poliittista rekrytoitumista ei voida yksikertaisesti redusoida joko yksittäisten toimijoiden asenteisiin, preferensseihin ja käsityksiin eikä myöskään oikeudellisiin rakenteisiin, joiden puitteissa ne toimivat. Sitä vastoin kysymyksessä on vuorovaikutusprosessi. Rekrytointiprosessi sisältää sääntöjä ja normeja strukturoiden, järjestäen ja muokaten yksilöiden valintoja. Muutokset puolueiden menettelytavoissa heijastuvat muutoksina paitsi puolue- myös yksilötasolle määrittäen osaltaan sitä, minkälaisen kriteerien perusteella puolueet valitsevat ehdokkaansa ja keitä ehdokkaaksi tarjoutuu. Vaikuttaessaan yksilöiden käyttäytymiseen institutionaalinen konteksti selittää myös sitä, miksi jotkut identtisen perhetaustan omaavista, samalla tavoin poliittista rohkaisua ja kannustusta saaneista päättävät tietyn mahdollisuusrakenteen alaisina asettua ehdokkaiksi vaaleissa, toiset taas eivät. (Ks. myös Kuitunen 1997a.)

Myös Norrisin ja Lovenduskin (1995, 1997) mukaan kansanedustajien rekrytoituminen määrytyy kolmen eri tason, poliittisen järjestelmän, rekrytointirakenteiden ja yksilötason, välisessä vuorovaikutuksessa. Rekrytointiprosessia he kuvaavat - alan tutkimusperinteen analogioille uskollisina - sisäkkäisistä laatikoista muodostuvana kokonaisuutena, jossa poliittinen järjestelmä asettaa toiminnalle sen yleisen kehyksen eli *mahdollisuusrakenteen*. *Rekrytointirakenteet*, kuten puolueet, seulovat ehdokkuudesta kiinnostuneita puolueen jäseniä seuraavaa vaihetta, eli vaaleja, varten. Sisimmässä laatikossa sijaitsevat yksilötason *kysyntä* (*demand*) ja *tarjontatekijät* (*supply*) määrittävät lopputulosta (ks. kuvio 1.)

³ Todellisuudessa lähestymistapaa ei voi pitää mitenkään uutena, koska sen keskeiset ideat esitettiin jo 1970-luvulla (ks. esim. Czudnovski 1975).

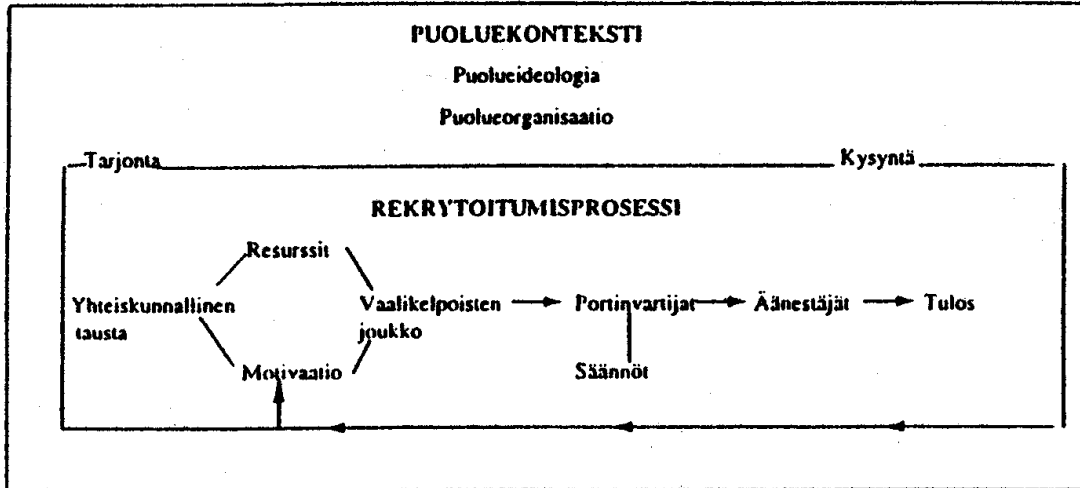
POLIITTINEN JÄRJESTELMÄ

Poliittinen kulttuuri

Vaalijärjestelmä

Puoluejärjestelmä

Kilpailu edustajan paikasta

Kuvio 1. Rekrytoitusprosessi (Lähde: Norris 1993, 311)

Mahdollisuusrakenteet ja rekrytointiprosessi Suomen eduskuntavaaleissa

Laajasti ottaen mahdollisuusrakenteet käsittävät kaikki ne poliittisen järjestelmän rakenteet ja prosessit, joilla on vaikutusta parlamentaarisen eliitin rekrytoitumiseen. Mahdollisuusrakenteet koostuvat useista eritasoisista tekijöistä, jotka vaihtelevat valtiollisen ja poliittisen järjestelmän ominaisuuksista yksilötason tekijöihin saakka. Parlamentin rakenne ja valittavien edustajien määrä ja toimikausi ovat tekijöitä, jotka ovat kaikille eduskuntapaikkaa havitteleville samanlaisia. Sitä vastoin edustajan aseman saavuttamisesta aiheutuvilla kuluilla ja tehtävän hoidosta saatavalla korvauksella (ks. Ruostetsaari 1998a) on erilainen merkitys eri ammatissa toimiville, eri kohdassa siviiliuraa oleville ja maan eri osissa asuville. (Helander & Kuitunen 1997, 14-15.)

Keskeisinä mahdollisuusrakenteina on pidetty puolue- ja vaalijärjestelmiä sekä puolueiden luonnetta. Norrisin ja Lovenduskin (1995) mukaan juuri puolueiden luonne sanelee pitkälti sen, onko rekrytointijärjestelmä ensi sijassa painottunut kysyntä- vai tarjontatekijöihin. Eurooppalaiset joukkopuolueet, jotka perustuvat kannattajien ideologiseen samastumiseen, vahvaan organisaatioon ja jatkuvaan jäsenyyteen, suosivat selkeästi kysyntäperusteista ehdokkaiden rekrytointimallia. Puolue toimii kysyntää ohjaavana portinvartijajärjestelmänä. Ilman puolueen tukea parlamenttiin ei ole pääsyä. Yleispuolueleiman vahvistuminen suurissa puolueissa on asettanut ehdokasvalinnoille kysyntäpuoleen luettavia erityisvaatimuksia. Ennen muuta ehdokastarjontaa sosiaaliselta rakenteeltaan tasapainottamalla heterogeeniset puolueet pyrkivät turvaamaan sisäisen kiinteytensä. Vastaavasti taas tiettyyn yhteiskuntaryhmään nojaavalla puolueella kohderyhmän tulee näkyä myös ehdokaslistalla. (Helander & Kuitunen 1997, 17.)

Huolimatta siitä, että suomalainen puoluejärjestelmä on ehdokasasettelua koskevilta peruslähtökohdiltaan selkeästi eurooppalainen, ovat tietyt vaalijärjestelmän ominaisuudet luoneet rekrytointijärjestelmään piirteitä, jotka antavat tilaa myös ehdokkaiden yksilöllisille

ominaisuuksille. Erityisesti jäsenäänestys, joka on vaalilain mukaan pakollinen kaikissa puolueissa, mikäli ehdokkaiksi halukkaita on enemmän kuin täytettäviä ehdokaspaikkoja, korostaa tarjontatekijöiden merkitystä. Täytettyään tietyt muodolliset edellytykset, kuten määrätyn pituisen jäsenyysajan puolueessa, eduskuntaan haluavat voivat pyrkiä ehdokkaiksi jäsenäänestykseen. (Mt., 16.)

Suomen henkilövaaleihin perustuva vaalijärjestelmä antaa tilaa ehdokkaan, mutta myös jo ehdokkuutta tavoittelevan, aktiiviselle resurssien käytölle sekä rahavarojen että tukijoukkojen merkityksessä. Kun kansanedustajaehdokkaan valituksitulemisen todennäköisyys ei ole suoraan verrannollinen puolueen kannatuskehitykseen, ehdokkaan itsensäkin kannattaa investoida kampanjaan. Esimerkiksi Ruotsissa ehdokkaiden järjestys puolueiden ehdokaslistoilla määrä valituksen tulemisen järjestyksen; edes todennäköisesti valituksi tulevan yksittäisen ehdokkaan ei ole järkevää panostaa henkilökohtaiseen kampanjaan. (Pesonen ym. 1993, 295.)

Kansainvälisessä vertailussa suomalainen vaalijärjestelmä on vahvasti säännelty ja yksilöedellytyksiä painottava avaten ehdokasasettelumahdollisuuden myös rekisteröityjen puolueiden ulkopuolisille toimijoille, so. valitsijayhdistyksille ja niiden yhteislistoille. Toisaalta vaalijärjestelmä on myös hyvin hajautettu ja puolueen sisäistä demokratiaa korostava. Eurooppalaisesta mallista poiketen Suomen vaalijärjestelmä myös edellyttää puoluejäsenistön aktiivista myötävaikutusta ehdokasasettelussa (Gallager ym. 1992). Sitä vastoin puolueen keskusjohdon muodolliset mahdollisuudet vaikuttaa piirien toimintaan ovat suhteellisen rajalliset sen voidessa puuttua vaalipiiritason toimiin yleensä vain konfliktien ratkaisemiseksi. Vastaavasti myös puolueiden piirijärjestöjen mahdollisuudet manipuloida kentän, eli perusjärjestön, ehdokastarjontaa ja jäsenäänestyksen tulosta ovat rajoitetut. Tosin oikeus muuttaa neljänneksellä jäsenäänestyksen tulosta antaa tilaa piirijohdon manöövereille, esimerkiksi ehdokaslistan tasapainottamiseksi, joskaan tämä muutosmahdollisuus ei koske parhaiten jäsenäänestyksessä menestyneitä ehdokasehdokkaita. (Helander & Kuitunen 1997, 17-18.)

Useisiin eurooppalaisiin vaalijärjestelmiin verrattuna Suomen vaalijärjestelmän tietyt piirteet suosivat suuria puolueita. Tällaisia ovat erityisesti vertailukujen laskutapana käytetty *d'Hondtin menetelmä* ja muutamien pienten vaalipiirien olemassaolo (Pohjois-Karjala, Lappi), joissa tosiasiallinen äänikynnys nousee jopa 14 prosenttiin (mt., 18-19). Sitä vastoin pienten puolueiden mahdollisuusrakenteita olennaisesti kohentaa vaaliliittoutumisen mahdollisuus, jota maaliskuun 1999 eduskuntavaaleissa käytettiin aktiivisesti. Pirkanmaalla solmittiin kolme vaaliliittoa, joista yhdessä olivat mukana Kansallinen kokoomus ja Liberaalinen Kansanpuolue, toisessa Eläkeläiset Kansan Asialla, Perussuomalaiset ja Kirjava "Puolue" ja kolmannessa Vapaan Suomen Liitto, Remonttiryhmä ja Suomen Kristillinen Liitto.

Ehdokkaiden kysyntä ja tarjonta

Portinvartijoiden harjoittama kysyntä viittaa niihin prosesseihin, joiden kautta joko äänestäjät, puolueiden jäsenet, taloudelliset tukijat tai poliittiset johtajat valitsevat edustajat ehdokkaiden joukosta. Portinvartijat kontrolloivat kysyntää ehdokkaiksi ja määrittelevät kriteerit, joita sovelletaan ehdokkaiden valinnassa. Puolue toiminnan rooli vaihtelee tässä suhteessa eri maissa. Monissa maissa oleellinen edellytys edustajaehdokkaaksi pääsyyllä monia vuosia kestänyt aktiivinen työskentely puolueessa, samoin kuin alueellisen ja/tai paikallisen tason luottamustehtävien hoitaminen. (Norris 1997a, 12-13.) Myös Suomessa kansanedustajaksi on

perinteisesti kouliuduttu julkisissa ja puolueorganisaatioiden luottamustehtävissä kunnallisella, alueellisella ja valtakunnallisella tasolla, joskin tämän kouliutumiskanavan merkitys kansanedustajaksi rekrytoitumiselle alkoi heiketä jo 1970-luvulla (Ruostetsaari 1998a, 1999a).

Taloudellisten resurssien rooli kysyntätekijänä vaihtelee merkittävästi eri maissa. Varsinkin Japanissa raha on välttämätön edellytys ehdokkuudelle, jossa tehokkaan kampanjan käyminen vaatii vähintään 200 000 dollaria eli 60 kertaa enemmän kuin Britanniassa ja Hollannissa. Sitä vastoin Uudessa Seelannissa ja Britanniassa ehdokkaille aiheutuu vähän kustannuksia. Saksassa puolueiden vaalikampanjoiden julkiset tukijärjestelmät varmistavat sen, että liittopäiväehdokkaista ei valita heidän rahankeruukykynsä perusteella. Näin ollen ehdokasehdokkaita (aspirantteja) ja ehdokkaita koskevat vaatimukset vaihtelevat merkittävästi eri poliittisten järjestelmien välillä. (Norris 1997a, 12-13.)

Itse asiassa ehdokkaiden valinta on perinteisesti rekrytointitutkimuksissa nähty olennaisena osana puolueiden sisäistä valtataistelua. Schattschneider (1942, 101) on kiteyttänyt tämän siten, että "se, joka voi tehdä ehdokasvalinnat, omistaa puolueen". Rekrytointitutkimuksissa korostettiin pitkään kysyntätekiäjien ensisijaisuutta tarjontatekiäjiin nähden kansanedustajien rekrytoitumista selittävinä tekijöinä. Vasta 1990-luvun lopulla on alettu korostaa tarjontatekiäjiä kysyntätekiäjiä enemmän vaalimenestykseen vaikuttavina tekijöinä. Esimerkiksi Britanniassa ehdokkaiden resurssit ja motivaatio selittävät Norrisin tutkimuksen (1997b, 229) mukaan paremmin vaalimenestystä kuin puolueiden kysyntä ja niiden ehdokkaille antama tuki.

Suomessa Turun eteläistä vaalipiiriä vuoden 1995 eduskuntavaaleissa koskenut Voitto Helanderin tutkimus (1997b, 73) tuki kysyntätekiäjien merkitystä rekrytointiprosessissa. Tulokset viittaavat siihen, että selektioprosessi ja ehdokasehdokkaiden tarjonta ovat elitistisiä: paikallisten puolueosastojen tarjoamat henkilöt eivät ole edustava otos puoluejäsenistä, vielä vähemmän koko valitsijakunnasta. Rekrytointiprosessi edelleen vinouttaa ehdokkaiden tarjontaa. Puolueiden jäsenäänestyksissä puolueiden jäsenet suosivat naisia ja nuoria ehdoasehdokkaita tasapainottaen siten listaa suhteessa aspirantteihin. Äänestäjät ovat puolestaan olleet konservatiivisia suosien vanhempia ikäryhmiä ja miesehdokkaita, mikä on siten vahvistanut huomattavasti elitististä tendenssiä. Toisin sanoen eduskunnan valitsijakuntaan nähden elitistisen kokoonpanon juuret ovat jo virallista ehdokasasettelua edeltävissä vaiheissa. Naisehdokkaiden osalta Turun eteläistä vaalipiiriä koskevat tulokset viittaavat siihen, että portinvartijoiden kysyntä ei ole pääasiallinen ongelma naisten edustuksen kannalta. Naiskansanedustajien osuus korreloi voimakkaasti naisehdokkaiden osuuden kanssa ja naisehdokkaiden saamien äänimäärien kanssa. Näin ollen tulokset tukevat tarjontapuolen merkitystä rekrytoitumisen selittämisessä.

Norrisin mukaan perinteisen institutionaalisen lähestymistavan ongelmana on ollut keskittyminen formaaliseen rekrytointiprosessiin lainsäädännön ja puolueiden sääntöjen muodossa ja liian vähäisen huomion kiinnittäminen epävirallisiin tekijöihin, ehdokkaiden motivaatioon ja heidän poliittiseen kokemukseensa (Norris 1997a). Tämä lienee vaikuttanut siihen, että lainsäätäjien rekrytoitumista on selitetty etupäässä kysyntätekiäjiillä.

Tarjontatekiäjiin kuuluvat *poliittinen pääoma* ja *motivaatio* asettua ehdokkaaksi. Poliittinen pääoma sisältää ne resurssit, jotka aspirantit tuovat rekrytointiprosessiin, joihin voi kuulua taloudellisten resurssien ohella sellaisia tekijöitä kuten poliittiset suhteet, poliittinen kokemus, koulutus ja ammatti (lainsäädännölliset taidot), sukupuoli ja ikä. Motivaatio viittaa puolestaan

niihin syihin, joiden vuoksi aspirantit tavoittelevat varsinaista ehdokkuutta ja kansanedustajuutta. Motivaatio nähdään usein yksilöllisenä tarmona, mutta alan kirjallisuus korostaa, että ehdokkaan motivaatiota muovaa ja strukturoi sen institutionaalinen konteksti. (Norris 1997a, 13-14.)

Vaikka nämä viitekehyksen neljä komponenttia (mahdollisuusrakenne, rekrytointiprosessi, kysyntä ja tarjonta) voidaan nähdä toisistaan analyttisesti erillisinä, kuten kysyntä ja tarjonta taloudellisilla markkinoilla, todellisuudessa ne ovat vuorovaikutuksessa keskenään rekrytointiprosessissa. (Mts.) Itse asiassa komponenttien väliset erot eivät kaikissa tapauksissa ole itsestäänselvät. Esimerkiksi taloudelliset resurssit ja poliittinen kokemus voidaan tulkita sekä kysyntä- että tarjontatekijöiksi. Ne molemmat edustavat ominaisuuksia, joiden avulla aspirantti voi kilpailla ehdokaspaikasta puolueensa muita ehdokkaita vastaan, mutta jotka samalla olennaisesti vaikuttavat puolueen mielenkiintoon häntä kohtaan, so. arvioon hänen mahdollisuuksistaan tulla valituksi vaaleissa (ks. esim. McAllister 1997, 15).

Tutkimustehtävä, -menetelmä ja aineisto

Käsillä olevassa tutkimuksessa tarkastellaan kansanedustajien rekrytoimisprosessin eri osatekijöitä, ja tavoitteena on selittää kansanedustajaehdokkaiden vaalimenestykseen vaikuttavia tekijöitä ja niiden suhteellista merkitystä. Vertailuaineistona käytetään aiempia rekrytaatiotutkimuksia ja vaalimenestystä, varsinkin vaalipiiritasoa käsitelleitä analyysejä siinä määrin kuin se on mahdollista erilaisten tutkimusastelmien puitteissa. Ehdokasehdokkaita, ehdokkaita ja valituksi tulleita kansanedustajia ei kuitenkaan systemaattisesti verrata toisiinsa, koska tästä on jo olemassa verraten kattava analyysi Turun eteläisen vaalipiirin osalta vuoden 1995 eduskuntavaaleissa (Helander & Kuitunen & Paltemaa 1997). Tapaustutkimuksen kohteena on ainoastaan yksi vaalipiiri, Pirkanmaa, joten koko maata koskevia yleistyksiä aineiston pohjalta ei luonnollisestikaan voida tehdä. On kuitenkin ilmeistä, että tutkimus voi tässä suhteessa tuottaa vähintään koko maata koskevia hypoteeseja.

Pirkanmaan vaalipiirissä eduskuntavaalien äänestysaktiivisuus oli hieman koko maata (68,3) korkeampi äänestysprosentin ollessa 68,9 (Suomessa asuvat). Muutokset puolueiden voimasuhteissa olivat verraten suuret⁴, joskin muutokset henkilötasolla olivat tätäkin suurempia. Vaalipiiristä valittiin 16 edustajaa, joista viisi Kansallisesta Kokoomuksesta (+1), neljä Suomen Sosialidemokraattisesta Puolueesta (-2), kolme Vasemmistoliittoa (+1), kaksi Suomen Keskustaa, yksi Vihreästä Liitosta ja yksi Suomen Kristillistä Liittoa (+1). Istuvista kansanedustajista kolme luopui (2 SDP, 1 VAS). Viisi istuvaa kansanedustajaa ei tullut valituksi uudelleen (2 SDP, 1 KESK, 1 KOK ja 1 KIPU) ja peräti puolet vaalipiiristä valituista kansanedustajista oli uusia (2 KOK, 2 SDP, 2 VAS, 1 KESK ja 1 SKL).

⁴ Puolueiden kannatusosuudet ja niissä tapahtuneet muutokset Pirkanmaan vaalipiirissä olivat seuraavat: Nuorsuomalaiset (NUOR) 1.4 (-1.1), Suomen Keskusta (KESK) 14.7 (+1.5), Suomen Kommunistinen Puolue (SKP) 1.3 (+1.3), Suomen Eläkeläisten Puolue (SEP) 0.4, Kansallinen Kokoomus (KOK) 24.1 (+3.7), Liberaalinen Kansanpuolue (LKP) 0.8 (-0.7), Vasemmistoliitto (VAS) 16.0 (+1.9), Vihreä Liitto (VIHR) 7.0 (+0.2), Eläkeläiset Kansan Asialla (EKA) 0.3 (-0.3), Perussuomalaiset (PS) 0.6 (+0.6), Kirjava "Puolue" - Elonkehän Puolesta (KIPU) 3.4 (+0.5), Suomen Sosialidemokraattinen Puolue (SDP) 23.8 (-6.7), Luonnonlain puolue (LLP) 0.1 (-0.3), Vapaan Suomen Liitto (VSL) 0.4 (-0.6), Remonttiryhmä (REM) 0.9 (+0.9), Suomen Kristillinen Liitto (SKL) 4.6 (+2.0), Rauhan ja Sosialismin puolesta -Kommunistinen Työväenpuolue (KTP) 0.0 (-0.3), Suomi: EI-EU -yhteislista 0.2 (+0.2), valitsijayhdistys 0.1 (+0.1), valitsijayhdistys (0.0). (Oikeusministeriö 1999.)

Riippuvana muuttujana käytetään ehdokkaiden saamaa äänimäärää, koska selittämään ei pyritä puolueiden, vaan yksittäisten ehdokkaiden vaalimenestystä.⁵ Vertauslukujen käyttäminen riippuvana muuttujana olisi korostanut kohtuuttomasti puolueiden roolia. Ehdokkaiden vaalimenestystä selitetään neljällä keskenään kilpailevalla mallilla, joiden suhteellista selitysvoimaa testataan korrelaatiokertoimilla ja regressioanalyysillä. Ensimmäinen malli on nimeltään *poliittinen kokemus*, johon kuuluvat muuttujat ovat aiempi osallistuminen vaaleihin, aiemmat poliittiset ja ei-poliittiset luottamustehtävät. Toinen malli, *demografis-sosiaaliset tekijät*, käsittää sukupuolen, iän, koulutuksen ja ammatin. Kolmanteen malliin, *kampanjaorganisaatioon*, kuuluvat vaalitulaisuuksien määrä, kampanjointikuntien määrä, vaalitoimiston käyttö, mainostoimiston käyttö ja tukiryhmän koko. Neljäs malli, *resurssit*, pitää sisällään vaalimainontaa mittaavat neljä muuttujaa, jotka ovat mainonta lehdissä palstamillimetreinä sekä lehdistö-, radio- ja TV-mainonnan kustannukset markkoissa. Vaikka mallit on konstruoitu nimenomaan käsillä olevaa tutkimusta varten, useimmat niihin kuuluvista muuttujista - ilmeisesti kampanjaorganisaatioon sisältyviä muuttujia lukunottamatta - ovat tekijöitä, joilla on aiemmissa tutkimuksissa nähty olevan yhteys vaalimenestykseen. Koska kaikki mallit edustavat pääsääntöisesti rekrytointiprosessin tarjontatekijöitä, tutkimuksen hypoteesiksi voidaan aiempien tutkimusten perusteella nostaa oletus vaalimenestyksen selittymisestä pääsääntöisesti tarjontatekijöillä. Mikäli hypoteesi falsifioituu eli mallit selittävät heikosti vaalimenestystä, selitystä on etsittävä kysyntätekijöiden puolelta. Vaalimenestykseen vaikuttavien tekijöiden välisiin kausaaliketjuihin, kuten jäsenäänestysmenestyksen, vaalimainonnan ja vaalimenestyksen välillä vallitseviin, ei tässä yhteydessä ole mahdollista paneutua, vaan niiden todennäköisesti hyvinkin kompleksiset suhteet (ks. Pietilä 1973) on jätettävä mahdollisten jatkoanalyysien varaan.

Tutkimuksen aineisto koostuu kahdesta osasta. Ensimmäkin kaikille Pirkanmaan vaalipiiriin 172 ehdokkaalle tehtiin postikysely 18.2.-21.3.1999 välisenä aikana. Vastausprosentiksi tuli 76,2.⁶ Populaation pienuuden vuoksi korkeaa vastausprosenttia pidettiin välttämättömänä osajoukkojen (so. puolueiden) saamiseksi riittävän suuriksi. Tästä syystä normaalin "karhukierroksen" jälkeen puhelimitse vielä kehoitettiin niiden puolueiden edustajia vastaamaan, joista alle puolet oli vastannut.

Toinen vaalimainontaa koskeva osa aineistoa kerättiin sanomalehdistön osalta seuraamalla systeemaattisesti, paria poikkeusta lukuunottamatta, kaikkia Pirkanmaan vaalipiiriin alueella ilmestyviä tai leviäviä sanoma-, puolue- paikallis- ja ilmaisjakelulehtiä 25.1.-21.3.1999 välisenä aikana.⁷ Lehdistä laskettiin ehdokasmainosten palstamillimetrit, jotka kerrottiin ao. kustannuspaikan hinnalla mainoksen hinnan selville saamiseksi. *Ehdokasmainoksen* kriteerinä pidettiin sitä, että siinä mainitaan enintään viisi ehdokasta. Yhteismainokset "jyvitettiin" ehdokkaille jakamalla niiden markkamäärät ao. mainoksessa mainittujen ehdokkaiden kesken.

⁵ Ehdokkaiden valintaa ja valitsematta jäämistä eduskuntaan ei voida käyttää tilastollisesti selitettävänä muuttujana valituksi tulleen osajoukon pienen koon vuoksi. Samasta syystä sitä ei voi myöskään käyttää poliittisen kokemuksen indikaattorina eli vaalimenestystä selittävänä muuttujana. Eduskuntaan valitusta 16:sta vain 10 vastasi kyselyyn.

⁶ Puolueittain vastausprosentit olivat NUOR 86.7, KESK 75.0, SKP 100, SEP 50.0, KOK 66.7, LKP 100, VAS 75.0, VIHR 87.5, EKA 100, PS 80.0, KIPU 33.3, SDP 68.8, LLP 60.0, VSL 100, REM 83.3, SKL 83.3, KTP 75.0, Suomi: EI-EU -yhteislista 100, 2 valitsijajyhdistystä 100.

⁷ Seurannan kohteena olevat lehdet olivat Aamulehti, Helsingin Sanomat, Kansan Uutiset, Keskisuomalainen, Demari, Valkeakosken Sanomat, Ilkka, Satakunnan Kansa, Turun Sanomat, Suomenmaa/Lalli, Nykypäivä, Akaan Seutu, Hämeenkyrön Sanomat, Kangasalan Sanomat, Kuorevesi-Mänttä-Vilppula, Kurun Sanomat, Lempäälän-Vesilahden Sanomat, Nokian Uutiset, Oriveden Sanomat, Paikallissanomat, Pirkkalainen, Pohjois-Satakunta, Ruovesi-lehti, Suomenselän Sanomat, Sydän-Hämeen lehti, Teisko-Aitolahti, Tyrvään Sanomat, Urjalan Sanomat, Ylä-Satakunta, Tamperealainen, Pirkanmaan Sanomat, Hervannan Sanomat ja Alueviesti.

Mikäli mainoksessa esiintyi yli viisi ehdokasta, se tulkittiin *puoluemainokseksi* ja jätettiin analyysin ulkopuolelle. Radio- ja TV -mainonnan kustannukset on saatu TVNelosta lukuunottamatta suoraan medioilta vaalien jälkeen.⁸ Koska postikyselylomakkeessa ehdokkailta tiedusteltiin ehdokasnumeroa, mainontaa koskevat tiedot voitiin yhdistää kyselytutkimuksen aineistoon.

Kysely- ja lehdistöaineistojen kokoamisesta vastasi Tampereen yliopiston politiikan tutkimuksen laitoksella vetämäni Eduskuntavaaliseminaari, johon osallistui 12 valtio-opin opiskelijaa.⁹

Ehdokkuuden motiivi

Kansanedustajaehdokkaiden rekrytoitumisen tarjontatekijänä pidettävää motiivia analysoidaan seuraavassa kahdella eri tavalla. Yhtäältä tarkastellaan ehdokkaiden aikaisempaa osallistumista eri tyyppisiin vaaleihin, minkä voidaan katsoa ilmentävän poliittisen aktiivisuuden intensiteettiä. Toiseksi hyödynnetään avointa kysymystä, joka kuului: "Voisitteko lyhyesti kertoa, miksi tulitte lähteneeksi tavoittelemaan ehdokaspaikkaa näissä eduskuntavaaleissa". (Ks. Helander 1997a, 143, 148).

Kokonaisuutena Pirkanmaan eduskuntavaaliehdokasjoukko ei ollut kovin vahvasti poliittisesti motivoitunut, sillä vain selvästi yli puolet heistä oli osallistunut kunnallisvaaleihin, kaksi kolmasosaa. Eduskuntavaaleihin oli aiemmin osallistunut vain runsas neljännes, joskin suurissa puolueissa osuus oli paljon suurempi. Erilaisten osuuskuntien, kuten vakuutusyhtiöiden, osuuskappojen ja puhelinosuuskuntien vaaleihin, ehdokkaista oli osallistunut neljännes, seurakuntavaaleihin viidennes, tasavallan presidentin valitsijamiesvaaleihin kymmenesosa ja Euroopan parlamentin vaaleihin kahdeskymmenesosa. Neljännes ehdokkaista ei ollut osallistunut aiemmin mihinkään edellämainituista vaaleista. Motivoituneisuus ja samalla kouliutuneisuus vaalikampanjointiin on kuitenkin neljässä suurimmassa puolueessa selvästi muita puolueita merkittävämpää. (Taulukko 1.)

Ehdokkuusmotiivit olivat Pirkanmaan vaalipiirissä 1999 hyvin samansuuntaiset kuin vuonna 1995 Turun eteläisessä vaalipiirissä (Helander 1997a). Yleisin motiivi lähteä tavoittelemaan ehdokkuutta ja sitä kautta kansanedustajuutta oli jonkin henkilön tai ryhmän esittämä pyyntö, jonka mainitsi viidennes ehdokkaista. Tulos on siinä mielessä merkittävä, että pyyntö ehdokkaaksi on luettava rekrytaatiota selittäviin kysyntätekijöihin eikä tarjontatekijöihin, joiden asetetun hypoteesin mukaan tulisi pääsääntöisesti selittää kansanedustajaksi rekrytoitumista. Ylipäätään kysyntätekijällä näyttää olevan suurimpia vakiintuneita puolueita enemmän merkitystä pienissä ja uusissa puolueissa, joissa saatujen avovastausten perusteella ehdokkaaksi usein "joudutaan", puhumattakaan, että ehdokaspaikoista käytäisiin kilpailua. Jäsenäänestys Pirkanmaan vaalipiirissä järjestettiin vain SDP:ssä, keskustassa, kokoomuksessa ja Vasemmistoliitossa.

⁸ Aineisto käsittää MTV3:ssa, TVNelosessa ja TV-Tampereessa sekä Radio 957:ssä, Radio Alexissa, Radio Mantassa, Radio Pirkassa, Radio POP:ssa ja Radio Satahämeeissä olleen Pirkanmaan vaalipiirin ehdokkaiden henkilömainonnan. Kiitän edellä mainittuja medioita yhteistyöstä.

⁹ Seminaariin osallistuivat ja eduskuntavaaliprojektin tutkimusapulaisina toimivat Jarmo Ainasoja, Nina Eklund, Saila Grav, Anna-Maija Halme, Riikka Heikkinen, Tanu Heikkinen, Meri Kianto, Tuomo Kuosa, Maria Kurikkala, Janne Laukkanen, Maria Länsiö ja Tero Mäenpää.

Taulukko 1: Ollut aiemmin ehdokkaana (%)

	SDP	KESK	KOK	VAS	VIHR	SKL	NUO R	REM	LLP	SEP	SKP	MUU	TOT
osuuskunta- vaaleissa	46	36	50	-	20	-	-	-	-	-	60	-	24
seurakunta- vaaleissa	39	39	30	17	7	60	-	-	-	25	-	23	19
kunnallis- vaaleissa	85	82	90	83	64	100	31	80	33	-	80	64	69
Eduskunta- vaal.	31	64	40	42	14	20	15	-	67	-	7	27	28
valitsijamies- vaaleissa	23	36	20	17	-	-	-	20	-	-	-	5	10
EP:n vaaleissa	8	9	10	8	-	20	-	-	17	-	-	-	5
ei missään em.	15	9	10	17	36	-	62	20	33	75	7	32	25
N=	13	11	10	12	14	5	13	5	6	4	15	22	130

MUU= PS, KIPU, EKA, LKP. KTP, VSL, EI-EU -yhteislista, 2 valitsijayhdistystä

Taulukko2: Ehdokkuuden motiivi (%)

	SDP	KESK	KOK	VAS	VIHR	SKL	NUO R	REM	LLP	SEP	SKP	MUU	TOT
halu jatkaa edustajana	23	20	22	9	7	-	-	-	-	-	-	-	7
vaikuttaa yht. asioihin	15	30	11	9	7	-	-	-	-	20	-	16	10
edistää puolueen tavoit.	-	-	11	18	7	-	8	-	67	-	-	11	9
edistää ryhmän tavoit.	15	-	22	18	14	-	41	-	-	-	14	5	13
korjata yht.kunnal. epäkohta	15	30	-	-	7	20	-	40	17	20	21	11	13
muuttaa pol. suuntaa	8	-	11	18	-	20	8	20	-	-	57	42	19
jokin pyysi ehdokkaaksi	23	10	11	9	43	40	17	40	17	60	7	16	21
henk.koht. motiivi	-	10	11	18	14	20	25	-	-	-	-	-	8
N=	13	10	9	11	14	5	12	5	6	5	14	19	123

Pyytämisen kanssa lähes yhtä yleinen ehdokkuusmotiivi oli halu muuttaa politiikan suuntaa, johon luettiin mukaan myös valittelu vaihtoehtojen puutteesta ja halu lisätä niitä. Jonkin nimeltä mainitun yksittäisen yhteiskunnallisen epäkohdan korjaamista motiivinaan piti seitsemäsosa ehdokkaista. Yhtä usein mainittiin jonkin yhteiskunnallisen ryhmän tavoitteiden edistäminen. Sitä vastoin vain kymmenesosa ilmoitti motiivikseen puolueensa tavoitteiden edistämisen. Hieman yllättäen tämän perinteisen vasemmistolaisen perustelun politiikkaan osallistumiselle mainitsivat useimmin Luonnonlain puolueen ehdokkaat. SDP:n ehdokkaista yksikään ei maininnut motiivinaan puolueen tavoitteiden edistämistä, mutta jopa neljännes

ilmoitti ehdokkuusmotiiviksi pyynnön tehtävään. Sitä vastoin perinteistä politiikkäkäsitystä heijastavan motiivin, halun vaikuttaa yhteisiin asioihin, pirkanmaalaisista ehdokaista mainitsi vain kymmenesosa, kun vuonna 1995 Turun eteläisen vaalipiirissä vastaava osuus oli lähes neljännes. (Taulukko 2.)

Kun kysyntätekiijällä on merkittävä vaikutus ehdokkaaksi päätymiseen, on syytä erikseen tarkastella puolueorganisaatioiden eri tasojen roolia rekrytointiprosessin käynnistäjänä. Aiemmissa tutkimuksissa tätä ehdokkaiden esiinnostamisvaihetta, joka yleensä tapahtuu poissa julkisuudesta, on pidetty erittäin vaikeasti tutkittavana (ks. Ranney 1981, 98). Tässä tutkimuksessa asiaa voidaan analysoida sitä kautta, että kyselylomakkeessa tiedusteltiin strukturoidulla kysymyksellä eduskuntavaaliehdokkaaksi pyytäjää.

Puolueen perusjärjestöillä, käytännössä puolueen jäsenillä, on oikeus nimetä omia ehdokaskandidaattejaan jäsenäänestyksiin, vaikka vaalilaissa oikeus ehdokkaiden asettamiseen onkin uskottu puolueen keskusorganisaatiolle. Kansanvaltaisuusperiaatteen toteutuminen puolueen sisällä kuitenkin edellyttää, ettei puolueen keskusorganisaatio määrää vaalipiirissä puolueen ehdokkaita, vaan tämä valta kuuluu vaalipiirissä asuville puolueen ja sen perusjärjestöjen jäsenille. (Tarasti & Taponen 1990, 292; Tarkiainen 1971, 25.)

Taulukko3: Kuka pyysi eduskuntavaaliehdokkaaksi? (%)

	SDP	KESK	KOK	VAS	VIHR	SKL	NUO R	REM	LLP	SEP	SKP	MUU	TOT
puolue- johtoon kuuluva	-	9	10	-	36	-	39	20	50	20	13	18	18
piirijohtoon kuuluva	-	18	30	33	29	20	31	-	17	20	33	36	25
puolueen perusosasto	62	36	20	42	-	20	8	-	-	-	27	5	20
ei-puolue- pol. järjestö	15	9	-	-	-	-	-	20	-	60	-	9	7
joukko puo- lueen jäs.	8	-	30	17	-	20	8	20	17	-	13	5	9
yksittäinen hlö kehotti	8	27	10	-	21	20	8	20	-	-	-	14	11
teki itse aloitteen	8	-	-	8	7	20	-	-	17	-	7	9	6
jokin muu tapa	-	-	-	-	7	-	7	20	-	-	7	5	4
N=	13	11	10	12	14	5	13	5	6	5	15	22	131

Pirkanmaalla rekrytointiprosessi on ollut tiukasti puolueiden käsissä, sillä ehdokkaaksi on lähdetty perin harvoin muun kuin puolue-elimien edustajan aloitteesta. Lähinnä vain kokoomuksessa ja keskustassa yksittäisillä puolueen jäsenillä ja henkilöillä on ollut enemmän merkitystä prosessin käynnistäjänä. Vaikka kansanvaltaisuusperiaatteen voidaan siis katsoa edellyttävän selektioprosessin käynnistymistä puolueorganisaation alimmalta tasolta, perusosastoista, on ehdokkaaksi päädytty kaikkein yleisimmin puolueen piirijohtoon kuuluvan aloitteesta. Kun ehdokkuusaloite on neljäsosan kohdalla tullut piirijohtoon kuuluvalta, perusosaston aloitteesta prosessi on käynnistynyt viidesosan kohdalla. Myös viidennes on päätenyt ehdokkaaksi puoluejohtoon kuuluvan aloitteesta. Erityisesti pienemmissä ja uudemmissa puolueissa puoluejohdon rooli ehdokkaiden

esiinnostamisvaiheessa on merkittävä, kun taas neljässä suurimmassa puolueessa sen rooli on marginaalinen. Tarjontatekijän vähäiseen merkitykseen ehdokkaiden esiinnostamisvaiheessa viittaa se, että vain kuusi prosenttia vastaajista ilmoitti itse tehneensä aloitteen ehdokkuudestaan. Tosin osuus saattaa olla keinotekoisesti alhainen, sillä itsensä esille tuominen tarjoutumalla ehdokkaaksi tai ainakaan sen myöntäminen ei istu hyvin suomalaisen kulttuuriin. (Taulukko 3.)

Kouliutuminen luottamustehtävissä

Kansanedustajaksi on Suomessa, kuten yleensäkin Euroopassa, perinteisesti kouliuduttu alemmissa julkisissa ja puolueen luottamustehtävissä. Pirkanmaan ehdokkaista runsas puolet on aiemmin toiminut kunnallisen lautakunnan tai toimikunnan jäsenenä, runsas 2/5 kunnanvaltuuston tai -hallituksen jäsenenä, 2/5 eri tasoissa puolueorganisaation johtotehtävissä (so. valtakunnallisen, piiri- tai paikallistason puolueorganisaation puheenjohtaja tai varapuheenjohtajana), neljännes valtakunnallisen tason luottamustehtävässä puoluevaltuuston tai puoluehallituksen jäsenenä. Toisaalta kolmasosalla ei ole ollut kokemusta edellä mainituista luottamustehtävistä. (Taulukko 4.)

Taulukko4: Kouliutuminen luottamustehtävissä (%)

	SDP	KESK	KOK	VAS	VIHR	SKL	NUOR	REM	LLP	SEP	SKP	MUU	TOT
Kunnal. lautak.	75	86	100	100	58	80	20	50	17	-	56	17	55
Valtuusto tai hall.	75	43	100	83	33	60	10	50	17	-	33	11	43
Puolueorg. johtaja	42	57	63	58	33	40	20	50	-	-	33	44	39
Valtak. puolueorg.	33	43	13	58	8	20	30	-	-	-	22	28	26
Valitsijamies	8	14	-	8	-	-	-	50	-	-	-	-	4
ei missään em.	17	-	-	-	33	20	50	50	67	100	22	58	31
N=	12	7	8	12	12	5	10	2	6	4	9	18	105

Kunnal. lautak. = kunnallisen lautakunnan tai toimikunnan jäsen,

Valtuusto tai hall. = kunnan-/kaupunginvaltuuston tai -hallituksen jäsen,

Puolueorg. johtaja = valtakunnallisen, piiri- tai paikallisen tason puolueorganisaation puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja

Valtak. puolueorg. = puoluehallituksen tai -valtuuston jäsen

Valitsijamies = tasavallan presidentin valitsijamies

Ei missään em. = ei missään edellä mainituista tehtävistä

Pirkanmaan ehdokkaiden lainsäädäntötyöhön liittyvien valmiuksien hahmottamiseksi verrattiin heidän kouliutumistaan koko maan kansanedustajiin. Kunnanvaltuuston tai -hallituksen jäsenenä kansanedustajista on ns. hyvinvointivaltionkaudella (1966-1995) toiminut ennen kansanedustajaksi tuloaan keskimäärin peräti 4/5, puoluehallituksen tai -valtuuston jäsenenä runsas puolet ja eri tason puolueorganisaation johtotehtävissä, mukaan lukien valitsijamiehenä toiminen, yhtenä vajaa puolet kansanedustajista. (Ruostetsaari 1998a, 30-33). Näin ollen kansanedustajaehdokkaiden kouliutumisessa tulee selvästi esille se elitismi ja epäedustavuus, joka lähes poikkeuksetta on havaittu eri maissa tehdyissä tutkimuksissa. Kansanedustajat ovat ehdokkaita "parempiosaisia", ehdokkaat puolestaan ehdokasehdokkaita

“parempiosaisia” ja ehdokasehdokkaat puoluejäseniä “parempiosaisia” useimpien muuttujien, kuten koulutuksen, ammatin, yhteiskunnallisen kerrostuman ja tulotason, suhteen (ks. esim. Norris 1997a).

Kansanedustajaksi voidaan luonnollisesti kouliutua muissakin kuin julkisissa ja puoluepoliittisissa luottamustehtävissä. Pirkanmaan ehdokkaista ei-poliittisten järjestöjen tai yhdistysten (kuten ammattiyhdistykset, urheiluseurat, kulttuurijärjestöt) luottamustehtävissä on toiminut kunnallisella tasolla 52 %, piiri-/aluetasolla 49 % ja valtakunnallisella tasolla 43 %. Vailla kokonaan tätä eri tasoista järjestökokemusta on 22 % ehdokkaista.

Ehdokkaiden kouliutuminen on tapahtunut lähinnä vakiintuneissa organisaatioissa, sillä kuuluminen organisoitumattomiin kansalaisliikkeisiin ja -ryhmiin on ollut verraten vähäistä. Ehdokkaista 15 % on osallistunut aktiivisesti, 15 % jonkin verran ja 27% satunnaisesti liikkeiden toimintaan. Kokonaan vailla kokemusta kansalaisliikkeiden ja -ryhmien toimintasta on peräti 44 % ehdokkaista.

Mikä merkitys edustajaehdokkaan poliittisella ja ei-poliittisella järjestökokemuksella sitten on vaalikampanjassa? Poliitiikan substantiaaalinen ja proseduraalinen asiantuntemus, jotka ovat poliitiikan professionalisoitumisen peruselementtejä (ks. esim. Ruostesaari 1998a), epäilemättä antavat valmiuksia hoitaa kansanedustajan tointa, mutta onko niistä hyötyä jo vaalikampanjavaiheessa? Tähän voidaan etsiä vastausta yhtäältä ehdokkaille vaalikampanjan aikana tehdyssä kyselyssä esitystä strukturoidusta kysymyksestä, jolla tiedusteltiin tekijöitä, jotka parantavat ehdokkaan mahdollisuuksia tulla valituksi maaliskuun 1999 eduskuntavaaleissa. Toisaalta käytettävissä on Aamulehden Taloustutkimus Oy:ltä tilaama kyselytutkimus, jolla syksyllä 1998 Pirkanmaalaisilta äänestäjiltä tiedusteltiin eräiden ominaisuuksien tärkeyttä eduskuntavaaliehdokkaassa.¹⁰

Taulukko 5: Ehdokkaiden arviot vaalimenestystä edistäväistä tekijöistä (%)

	erittäin paljon	paljon	melko vähän	ei lainkaan
hyvä suullinen ilmaisutaito	56	41	2	2
miellyttävä ulkonäkö	8	62	28	2
kokemus poliittisesta järjestötoiminnasta	16	54	28	2
kokemus ei-poliittisesta järjestötoiminnasta	11	42	45	2
asema julkisuudessa verraten tunnettuna henkilönä	52	37	8	4
hyvät suhteet toimittajiin	33	44	19	4
varojen riittävyys vaalikampanjaa varten	45	42	9	4
kansanedustajan tehtävää varten sopiva koulutus	9	24	49	18
muu	72	23	3	3

Eduskuntavaaliehdokkaiden arvion mukaan eniten vaalimenestystä edistäviä ominaisuuksia ovat hyvä suullinen ilmaisutaito, asema julkisuudessa verrattain tunnettuna henkilönä ja vaalikampanjaa varten käytettävissä olevien varojen riittävyys. Vähiten merkittävänä

¹⁰ Taloustutkimus Oy haastatteli puhelimitse 301 Pirkanmaan vaalipiirin alueella asuvaa 18-74 vuotiasta henkilöä 14.-21.9.1998 välisenä aikana. (Vaalikysely 1998.)

tarjotuista vaihtoehtoista pidettiin kokemusta ei-poliittisesta järjestötoiminnasta ja kansanedustajan tehtävään sopivaa koulutusta. Myöskään kokemusta poliittisesta järjestötoiminnasta ei pidetty erityisen palkitsevana ominaisuutena. Sitä vastoin tekijät, joiden merkitystä vaalimenestystä edistävänä tekijöinä korostettiin eniten, liittyivät kaikki julkisuuteen ja sen hallintaan (hyvä suullinen ilmaisutaito, asema julkisuuden henkilönä ja erityisesti riittävät resurssit vaalikampanjaa varten). Luokkaan "muu" tulleet avovastaukset hajosivat ilman mitään selvää kasautumista tiettyihin aihepiireihin. (Taulukko 5.)

Pirkanmaan vaaliipirin ehdokkaiden käsitykset ovat hyvin samansuuntaiset Turun eteläisen vaaliipiirin vuoden 1995 eduskuntavaalien ehdokkaiden käsitysten kanssa, joskin tarvittavia ominaisuuksia tutkimuksissa kysyttiin hieman erityyppisellä kysymyksellä (Helander 1997a, 160). Niinikään vuonna 1995 koko maan puoluepiirien johtavien toimihenkilöiden, so. piirisihteerien tai toiminnanjohtajien (N= 84), mukaan ehdokkaaksi valikoitumisen kannalta tärkeimmät ominaisuudet olivat luonteeltaan demografisia: heistä asuinpaikkaa tärkeänä piti 64 %, sukupuolta 60 %, ikää 50 % ja siviilisäätystä 50 %. Sitä vastoin puolueominaisuuksien kuten puolueansioden (31 %), -aktiivisuuden (25 %) ja -lojaalisuuden (6 %) merkitys arvioitiin verraten heikoksi. Aiemmista tutkimuksista poiketen (esim. Czudnovski 1975, 223; Gallagher 1988, 262) edes vasemmistopuolueissa ei näillä puolueomaisuuksilla ollut suurta painoarvoa ehdokasrekrytoinnissa, vaan kaikkien puolueiden ehdokasvalintoja määrittivät hyvin samantyyppiset tekijät. (Kuitunen 1997b, 132-136.)

Taloustutkimuksen Pirkanmaalla syksyllä 1998 tekemässä kyselyssä myöskään äänestäjät eivät pitäneet poliittisen kokemuksen merkitystä tärkeänä ominaisuutena eduskuntavaaliehdokkaalle. Päinvastoin ammattipoliitikko sijoittui tärkeiden ominaisuuksien listalla viimeiseksi (Vaalikysely 1998)¹¹. Se erottui muista tarjotuista ominaisuuksista nimenomaan politiikkaan liittyvänä ominaisuutena, muiden ominaisuuksien ollessa lähinnä kaikille ihmisryhmille positiivisina pidettäviä piirteitä.

Tähän poliittisen kokemuksen heikkoon arvostukseen istuu hyvin, että kansanedustajien kouluutuminen poliittisissa luottamustehtävissä kääntyi laskuun jo 1970-luvulla (ks. Ruostetsaari 1998a). Toisaalta varmimpana tapana tulla valituksi parlamenttiin on aiemmissa tutkimuksissa pidetty sitä, että on sen jäsen jo ennestään (ks. esim. Norris 1997b). Mutta pirkanmaalaiset tiesivät mistä puhuivat, sillä eduskuntapaikan uusiminen vaaliipiirissä osoittautui kohtuullisen vaikeaksi: ehdolle asettuneista istuvista kansanedustajista kuusi onnistui uusimaan valtakirjansa, kun taas viisi jäi valitsematta.

Vaalikampanjan muodot ja organisaatio

Eduskuntavaaliehdokkaiden käyttämät vaalikampanjoinnin muodot olivat perinteisiä, sillä yleisimmiksi nousivat sanomalehtimainonta ja osallistuminen joko itse, puolueen tai tukiryhmän järjestämään vaalitulaisuuteen, joita kumpaakin muotoa arvioi käyttävänsä 3/4 ehdokkaista. 2/3 ilmoitti jakavansa itse materiaalia kadulla. Noin puolet ehdokkaista kertoi käyttävänsä kohderyhmille lähetettäviä kirjeitä tai kortteja, olevansa mukana esittelypisteessä tai käyttävänsä vaalimökkiä, mainostavan ulkona maksuttomilla paikoilla ja esiintyvänsä radiossa (vaalitentit, keskusteluohjelmat jne). Aiempiin eduskuntavaalien nähden uusi

¹¹ Strukturoidussa kysymyksessä tarjottujen ominaisuusvaihtoehtojen saamat keskiarvot olivat seuraavat: luotettava 2.95, sitkeä ja tarmokas 2.85, ahkera 2.83, hyvä neuvottelija 2.81, esiintymistaitoinen 2.79, älykäs 2.78, kielitaitoinen 2.71, rohkea 2.65, alueensa edustaja 2.62, perusteellinen 2.60, kriittinen 2.55, huumorintajuinen 2.54, kainsainvälinen 2.22, arvovaltainen 1.99, toimii ns. kunnollisessa ammatissa 1.95, hyvin pukeutuva 1.75, ulkonäöltään edustava 1.61, ammattipoliitikko 1.48. (Vaalikysely 1998.)

Taulukko 6: Ehdokkaiden arviot kampanjoinnin muodoista, joita he käyttävät omassa vaalikampanjassaan (%)

	SDP	KESK	KOK	VAS	VIHR	SKL	NUOR	REM	LLP	SEP	SKP	MUU	TOT
sanomalehti-mainonta	100	100	100	100	71	80	69	80	-	60	73	50	75
osal. vaalitulaisuuteen	100	82	90	100	64	100	69	80	33	40	80	41	73
mat.jako itse kadulla	92	55	60	100	43	40	77	100	17	60	87	59	68
tietoa saat. internetissä	85	91	90	83	36	80	77	100	33	20	20	27	58
kirje tai kortti kohderyhmälle	85	91	70	67	29	60	54	80	17	20	40	32	53
mukanaolo esittelypisteessä, vaalimökin käytt.	100	46	70	100	64	80	46	-	17	20	47	14	52
ulkomainonta maksuttomilla paikoilla	46	18	40	67	29	60	62	80	-	40	73	55	49
radioesiintymiset	31	64	40	50	57	60	39	80	33	40	20	59	47
pieni kampanjamat.	77	55	20	75	21	40	46	20	-	40	73	23	44
esiintyminen ei-pol. tapahtumassa	54	36	70	33	36	60	8	20	20	-	27	23	33
oma vaalilehti	39	27	30	67	7	40	8	20	-	-	13	32	25
TV-esiintymiset	31	18	10	8	36	40	23	60	-	20	7	32	23
vierailut työpaikoilla	31	9	30	33	14	-	15	20	-	20	27	5	18
vierailut laitoksissa, sairaal., kouluissa	39	27	40	25	21	20	8	-	-	20	13	5	18
kiertävä vaalibussi	23	-	-	83	-	80	8	-	-	20	-	-	15
maksettu TV-mainonta	31	-	30	17	-	60	-	100	-	20	-	-	14
ulkomainonta maksetuilla paikoilla	8	-	10	33	7	20	15	40	-	20	13	14	14
maksettu radiomainonta	23	27	10	25	-	40	-	40	-	20	7	5	13
myytävä materiaali	23	27	40	17	7	20	-	-	-	-	7	-	12
muu	23	-	20	-	21	20	15	20	-	20	7	9	12
maksettu mainonta kulku-neuvoissa	15	18	10	-	64	-	-	-	-	-	-	-	11
puhelinpalvelu	8	-	10	8	-	-	8	-	-	20	7	-	5
itse julkaistu kirja	3	-	-	10	-	5	20	-	-	17	-	-	5
N=	13	11	10	12	14	5	13	5	6	5	15	22	131

innovaatio koko maassa vuonna 1999 oli internetin hyödyntäminen kampanjoinnissa, joskin jo puolet vuoden 1996 EU-vaalien ehdokkaista käytti sitä omassa kampanjassaan (Ahopelto-Marjamäki 1999, 62). Pirkanmaalla internetin käyttö kampanjointimuotona (kotisivu, osoite

tai muuta tietoa saatavissa internetista) oli jopa neljänneksi yleisin: sitä ilmoitti käyttävänsä kolme viidesosaa ehdokkaista. Tosin on mahdollista, että nekin ehdokkaat, jotka vain ovat vastanneet ehdokaskyselyihin ns. vaalikoneita varten, ovat ilmoittaneet käyttävänsä tätä muotoa. (Taulukko 6.)

Jo 1990-luvun alussa oli havaittavissa ehdokastason kampanjoinnin korostuminen, mikä johtui ainakin osittain puolueorganisaatioiden toiminnallisesta heikentymisestä (Pesonen ym. 1993, 295-296). Kampanjoinnin organisointia ja laajuutta voidaan selvittää tarkastelmalla puhe- ja vaalitulaisuusien määrää ja niiden alueellista levittäytymistä vaalipiirin 30 kunnan alueella. Oman ilmoituksensa mukaan alle kuuteen vaalitulaisuuteen arvioi ehdokkaista osallistuvansa 33 %, 6-10 tulaisuuteen 21 %, 20-40 tulaisuuteen 30 %, 41-99 tulaisuuteen 9 % ja sataan tai sitä useampaan enää vajaa 7 % ehdokkaista. Nuo vaalitulaisuudet jakautuivat alueellisesti siten, että korkeintaan yhdessä kunnassa järjestettyihin vaalitulaisuuksiin arvioi osallistuvansa 11 % ehdokkaista, 2-5 kunnassa kampanjoi suurin osa, eli 40 % ehdokkaista, 21 % kampanjoi 6-10 kunnassa, 12 % 11-19 kunnassa ja 15 % 20:ssä tai sitä useammassa kunnassa ehdokkaista. Sekä vaalitulaisuusien määrässä että kampanjointikuntien määrässä suurimpien puolueiden, eli SDP:n, keskustan, kokoomuksen ja Vasemmistoliiton ehdokkaat, erottautuvat muista puolueista suuremmilla volyyymeillään.

1990-luvun alussa oli havaittavissa myös tukiryhmien merkityksen lisääntyminen (mts.). Pirkanmaan vaalipiirissä 3/5 ehdokkaista oli oma tukiryhmä, joskin suuremmissa puolueissa tuo osuus oli selvästi suurempi. Niinikään neljän suurimman puolueen ehdokkaiden tukiryhmät olivat selvästi muiden puolueiden ryhmiä suurempia. Suurin yksittäinen tukiryhmä oli kooltaan 1100 henkilöä. (Taulukko 7.)

Taulukko 7: Kampanjaorganisaatio (%)

	SDP	KESK	KOK	VAS	VIHR	SKL	NUO R	REM	LLP	SEP	SKP	MUU	TOT
käytössä vaalitoimisto	23	10	20	-	7	-	-	-	20	20	20	14	12
käyttänyt mainostoimistoa	15	18	40	-	7	-	8	25	-	-	7-	5	10
käytössä tukiryhmä	92	91	100	83	36	100	54	75	25	40	40	32	61
tukiryhmän koko 1-5 henkeä	8	44	11	20	40	40	78	75	100	67	43	43	38
6-10	54	22	44	30	20	20	22	25	-	33	57	29	34
11-20	23	22	40	40	20	-	-	-	-	-	-	14	18
21-	15	11	22	10	-	20	-	-	-	-	-	14	10
N=	13	9	9	10	5	5	9	4	1	3	7	7	82

N = vastaus määrä, jotka vastanneet tukiryhmän kokoa koskevaan avoimeen kysymykseen

Aiemmissa tutkimuksessa tehty havainto, jonka mukaan eduskuntavaalikampanjat ovat paikallistasolla vielä suurella määrällä politiikan amatöörien käsissä, päinvastoin kuin puolueiden valtakunnallisen tason kampanjojen suunnittelu ja toteuttaminen (esim. Sundberg 1995, 46-59), saa tukea myös vuoden 1999 vaaleja koskevasta aineistosta. Tukiryhmää pysyvämmin organisoitua kampanjasta vastaavaa vaalitoimistoa ilmoitti käyttävänsä vain runsas kymmenesosa ehdokkaista, SDP:ssä ja kokoomuksessa kuitenkin viidennes.

Kun puolueiden valtakunnallisten vaalikampanjoiden suunnittelussa on jo pitkään käytetty apuna mainostoimistoja, Pirkanmaan ehdokkaista tätä ulkopuolista ostopalvelua ilmoitti käyttävänsä kymmenesosa, kokoomuksessa peräti kaksi viidesosaa, keskustassa vajaa viidennes ja SDP:ssä seitsemäsosa. Vaikka nämä osuudet ovat vielä pieniä, on ilmeistä, että ehdokastasoinenkin vaalikampanjointi on professionalisoitumassa - ainakin suurimmissa - puolueissa.

Demografis-sosiaaliset tekijät

Ammattiasemaltaan Pirkanmaan ehdokasjoukko oli verraten keskiluokkainen: ylempiä toimihenkilöitä oli runsas kolmannes ja alempia toimihenkilöitä kuudeosa (Taulukko 8). Sitä vastoin työntekijöiden osuus on silmiinpistävän suuri, 1/6, kun muistetaan, että työntekijöiden osuus kansanedustajista ei ole kertaakaan itsenäisyyden aikana ylittänyt 10 prosenttia (esim. 1966-1995 keskimäärin 5,5 %) (Ruostetsaari 1998a). Tämä työläiskansanedustajien pieni osuus ja vasemmiston eduskuntaryhmien keskiluokkaisuus, niin meillä kuin yleensäkin Euroopassa, selittyy sillä, että työläisten edustus vasemmistopuolueissa on perinteisesti kanavoitunut puolue- ja ay-toimihenkilöiden ja puoluelehtien toimittajien kautta, joista monet ovat aloittaneet uransa työntekijäammattissa, mutta kohonneet sittemmin keskiluokkaiseen toimitsija-ammattiin (ks. Noponen 1964). Rekrytointiprosessin elitistinen luonne näkyy selvimminkin siinä, että johtavassa asemassa olevilla ja ylempillä toimihenkilöillä on valituissa kansanedustajissa ehdokkaiseen verrattuna tuntuva yliedustus. Ehdokkaista johtajia on 1/12 kun taas valituista kansanedustajista heitä on viidennes. Kun ehdokkaiden ryhmässä ylempiä toimihenkilöitä on kolmannes, valituista heitä on peräti puolet.

Taulukko 8: Vaalipiirin ehdokkaiden ja valittujen kansanedustajien (KE) ammattiasema (%)

	SDP	KESK	KOK	VAS	VIHR	SKL	NUOR	REM	LLP	SEP	SKP	MUU	TOT	KE
johtava as.	13	13	33	-	6	-	-	17	10	-	7	3	8	19
yl. toim.	44	44	47	38	56	67	47	17	30	20	-	32	37	50
al. toim.	13	6	7	19	13	33	13	17	-	50	13	13	15	6
työntekijä	25	-	-	19	6	-	7	33	20	-	60	19	16	19
yrittäjä	-	13	7	-	-	17	20	-	30	30	-	16	10	6
maat.yrit.	-	13	7	-	-	-	7	-	-	-	13	6	5	-
opisk.	6	13	-	25	13	-	7	17	10	-	7	3	8	-
muu	-	-	-	-	6	-	-	-	-	-	-	6	2	-
yht.	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
N=	16	16	15	16	16	6	15	6	10	10	15	31	172	16

Kyselyyn vastanneista ehdokkaista julkisella sektorilla ja yksityisellä sektorilla toimivien osuus on yhtä suuri (39 %), kun taas työelämän ulkopuolella olevia, lähinnä opiskelijoita ja eläkeläisiä on 22 %. Julkisen sektorin ammattien osuus on suurin perinteisten “julkisen sektorin puolueiden”, Vasemmistoliiton (67 %) ja SDP:n (62 %), ohella myös SKL:ssä (60 %). Yksityisen sektorin puolueita ovat puolestaan kokoomus (70 %) ja Nuorsuomalaiset (69 %) sekä Remonttiryhmä (60 %). Työelämän ulkopuolella olevia löytyy eniten Luonnonlain puolueesta (67 %), Suomen Eläkeläisten Puolueesta (40 %) ja SKP:stä (40 %).

Kansa/kansalaiskoulun kyselyyn vastanneista ehdokkaista on suorittanut 16 %, keski/peruskoulun 32 %, ja ylioppilastutkinnon 52 %. Ammatillista koulutusta vailla ehdokkaista on 9 %, ammattikoulun, ammattikurssin tai työn ohessa saadun koulutuksen on suorittanut 25 %, opistotasoinen ammattikoulutus tai ammattikorkeakoulututkinto on 30 %:lla ja yliopisto- tai korkeakoulututkinnon on suorittanut 36%. Viimeksi mainitun osuuden alhaisuus kansanedustajiin verrattuna (esimerkiksi vuosina 1966-1995 keskimäärin 51 %) (Ruostetsaari 1998) kuvastaa jälleen rekrytointiprosessin elitismää aiheuttavaa vaikutusta.

Naisten edustusosuuden kehityksessä koko valtakunnan tasolla vuoden 1999 eduskuntavaalit merkitsivät muutosta siihen pitkään, vuodesta 1954 lähtien jatkuneeseen, trendiin, että ehdokasmäärä on ratkaissut pitkälti naisten läpimenon eduskuntaan. Vain kerran, vuonna 1970, naisia on valittu suhteellisesti enemmän edustajiksi heidän ehdokaspaikkoihinsa nähden.¹² Vuoden 1999 eduskuntavaaleissa naisten osuus ehdokkaista supistui vuoden 1995 vaaleihin verrattuna, mutta valituista edustajista osuus kasvoi 33,5 %:sta 37 %:iin. Sama trendi oli havaittavissa myös Pirkanmaalla: ehdokkaista naisia oli 37 %, mutta valituista tasan puolet. Myös kyselyyn vastanneista naisia oli sama osuus.

Resurssit

Kaikesta vaalimainonnasta Suomessa yksittäisten kansanedustajaehdokkaiden osuudeksi on jo 1970-luvulla vakiintunut noin 2/3, loppuosan koostuessa puoluemainonnasta (Pesonen ym. 1993, 430). Pirkanmaan vaalipiirin ehdokkaiden lehdistö-, radio- ja TV-mainonnan kokonaiskulut olivat tehtyjen laskelmien mukaan 3,4 miljoonaa markkaa (Taulukko 9). Todellisuudessa kulut olivat jossakin määrin suuremmat, koska mukana laskelmissa eivät ole esimerkiksi ammattilehdistössä julkaistut mainokset, ulkomainonta, vaaliesitteet ja suoraan koteihin jaettu mainonta. Myöskään lehdistössä, radiossa ja TV:ssä esitettyjen mainosten tuottamiskustannuksia ei ole huomioitu, ainoastaan niiden esittämisen hinta. Tosin aiempien tutkimusten mukaan sanomalehti-ilmoittelu on kattanut yleensä valtaosan kampanjabudjetista niin puolue- kuin ehdokasmainonnakin osalta (mt., 297).

Taulukkoon 9 on laskettu ehdokasmainonnan kulujen jakautuminen lehdistöön, radioon ja televisioon sekä markoissa että suhteellisina osuuksina. Mainonnan kokonaiskustannuksista 3/4 kohdistuu sanomalehtimainontaan ja viidennes TV-mainontaan, radiomainonnan osuuden jäädessä Pirkanmaalla vain neljään prosenttiin. Myös ehdokasmainonnan suurin kustannuserä koostuu sanomalehdistömainonnasta (2, 5 milj. mk), joskin esimerkiksi suoramainonta, samoin kuin vaaliesitteet ja -lehdet koteihin, ovat monille ehdokkaille huomattavan suuri menoerä. Kun vuoden 1991 eduskuntavaaleissa ehdokkaiden lehdistömainonnan kokonaiskustannukset olivat 1,8 miljoonaa markkaa (mt.,310), voidaan lehdistömainonnan arvioida 1990-luvulla kasvaneen noin neljänneksellä, joskin lukujen vertaamista vaikeuttaa se, että vuonna 1991 analyysin kohteena olleiden lehtien määrä oli pienempi kuin vuonna 1999. Radiomainonta on ilmeisesti menettänyt osuuttaan TV-mainonnalle, jonka osuus kokoomuksella, Vasemmistoliitolla ja Remonttiryhmillä oli jo runsas neljännes, SKL:ssa jopa kolmannes. Kahdessa viimeksi mainitussa puolueessa sähköisen mainonnan kulut aiheutuivat parin ehdokkaan mittavista kampanjoista. Esimerkiksi MTV3:ssa Pirkanmaan ehdokasmainonta kasvoi vuonna 1999 puolella (koko maa + 47 %) vuoden 1995 eduskuntavaaleihin verrattuna, kun taas puoluemainonta ei kasvanut lainkaan (Tolonen 1999).

¹² Tiedot perustuvat Tilastokeskuksen laskelmiin. Ks. esim.Kansan Uutiset 2.2.1999.

Taulukko 9: Ehdokasmainonta puolueittain(1000 mk)

	SDP	KESK	KOK	VAS	VIHR	SKL	NUOR	PS	REM	SKP	MUU	TOT
lehdistö	621	401	795	324	117	78	115	26	46	27	37	2586
radio	33	25	39	12	-	12	-	1	11	-	12	146
TV	98	28	305	129	-	45	-	-	26	-	-	625
yht.	752	453	1140	465	117	135	115	27	77	27	49	3357
mk/ääni	14,2	13,8	21,3	13,0	7,5	13,3	36,8	20,3	38,9	9,5	3,8	
lehdistö %	83	88	70	70	100	58	100	95	60	100	75	77
radio %	4	5	3	3	-	9	-	-	15	-	25	4
TV %	13	6	27	28	-	33	-	-	26	-	-	19
yht.	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
lehdistö %	24	16	31	13	5	3	4	1	2	1	1	100
radio &	23	17	27	8	-	8	-	1	8	-	10	100
TV %	16	4	49	21	-	7	-	-	3	-	-	100
ilmoitellut lehdistössä %	100	100	100	100	50	100	25	100	50	50	31	62
radiossa %	31	19	20	19	-	17	-	20	17	-	8	11
TV:ssä %	44	6	33	25	-	33	-	-	33	-	-	12
ka. Kustannukset/ ilmoitellut ehdokas (1000mk)												
lehdistö	47	28	76	29	15	22	29	5	26	3	6	24
radio	7	8	13	4	-	12	-	1	11	-	6	8
TV	14	28	61	32	-	22	-	-	10	-	-	30

Selvästi kalleimmat ehdokaskohtaiset kampanjat kävivät vaalipiirin valtapuolueeksi nousseen kokoomuksen ehdokkaat, joiden yhteenlasketut mainoskulut olivat 1,1 miljoonaa markkaa. Toiselle sijalle sijoittuu vaalipiirin kakkospuolueeksi ykköstilalta pudonnut SDP 750 000 markkaa. Vasemmistoliiton ja keskustan ehdokkaiden kampanjat maksoivat molemmat vajaat 0,5 miljoonaa markkaa. Kalleimmiksi äänet kuitenkin tulivat Remonttiryhmälle, jonka sama ääni maksoi keskimäärin 39 markkaa. Halvimmalla kaikki 330 ääntään sai Luonnonlain puolue, joka ei käyttänyt mediamainontaan markkaakaan. Kalleimman yksittäisen vaalikampanjan kävi kokoomuksen ehdokas, jonka edellä mainitulla tavalla lasketut mainoskulut olivat 274 000 markkaa, jolloin äänen hinnaksi tulee noin 50 markkaa.¹³

TV-mainonnan alkaminen Suomessa on muuttanut olennaisesti ehdokkaiden käyttämiä mainosvälineitä. Kun vuonna 1991 76 % Pirkanmaan ehdokkaista ilmoitteli sanomalehdissä (Pesonen ym. 1993, 309), vuonna 1999 osuus oli pudonnut 62 prosenttiin. Neljässä suurimmassa puolueessa sekä SKL:ssä ja Perussuomalaisissa kaikki ehdokkaat käyttivät

¹³ Kampanjan kokonaiskulut kuitenkin ylittänevät tämän, koska mukana eivät ole esimerkiksi näyttävästä ulkomainonnasta ja julkisuuden henkilöiden käyttämisestä mainonnassa aiheutuneet kulut.

mainontaansa sanomalehtiä. Radiossa vuonna 1999 ilmoitteli 11 ja televisiossa 12 prosenttia ehdokkaista. Radiossa sosiaalidemokraateista mainosti lähes kolmannes, keskustalaisista, kokoomuslaisista, vasemmistoliittolaisista ja perussuomalaista viidennes. TV-mainonta jakautui kuitenkin jo huomattavan epätasaisesti eri puolueiden ehdokkaiden välille. Sosiaalidemokraateista peräti kaksi viidesosaa, kokoomuksen, SKL:n ja Remonttiryhmän ehdokkaista kolmannes, ja Vasemmistoliiton ehdokkaista neljännes, ilmoitteli TV:ssä. Kokoomuksen osuus koko vaalipiirin ehdokkaiden TV-mainonnan kustannuksista oli puolet.

Taulukosta 9 käy ilmi myös puolueittain ehdokkaiden vaalimainonnan keskihinnat niiden ehdokkaiden osalta, jotka ylipäättään ovat mainostaneet lehdistössä, radiossa ja TV:ssä. Lehdistömainonnan kustannukset olivat puolueista selvästi suurimmat SDP:ssä, 47 markkaa/ehdokas, mikä on lähes kaksinkertaistunut vuodesta 1991. Vihreässä liitossa lehdistömainonnan kulut ilmoitellutta ehdokasta kohden ovat kolminkertaistuneet, kokoomuksessa kaksinkertaistuneet, Vasemmistoliitossa kasvaneet puolella ja SKL:ssä viidenneksellä. Sitä vastoin keskustan osalta kasvua ei ole tapahtunut lainkaan. (Pesonen ym. 1993, 310). Merkittävimmät ehdokkaiden kampanjoiden rahoituslähteet ovat omat varat, oma puolueosasto ja oma tukiryhmä tai muu kampanjaorganisaatio. Esimerkiksi neljänneksellä ehdokkaista omien varojen osuus kampanjan kokonaiskuluista on 91-100 %.

Vaalimenestykseen vaikuttavien tekijöiden vertailu

Edellä on tarkasteltu kansanedustajaehdokkaiden poliittista kokemusta eli kouliutumista vaaleilla valittujen elinten, puolueiden ja ei-poliittisten järjestöjen luottamustehtävissä, osallistumista eri tyyppisiin vaaleihin, heidän demografis-sosiaalisia ominaisuuksiaan, kampanjointia ja kampanjaorganisaatiota sekä vaalimainontaan käytettyjä taloudellisia resursseja. Tämän jälkeen voidaan analysoida näiden tekijöiden yhteyttä vaalimenestykseen, jota mitataan ehdokkaiden henkilökohtaisella äänimäärällä.¹⁴ Taulukossa 10 on esitetty tarkasteltujen tekijöiden ja vaalimenestyksen väliset riippuvuudet korrelaatioina.

Poliittisen kokemuksen eri muodoista selvästi positiivinen yhteys vaalimenestykseen on aiemmalla osallistumisella tasavallan presidentin valitsijamies-, osuuskunta- ja eduskuntavaaleihin, joiden kaikkien korrelaatiokertoimet ovat .40 - .42. Koko aineistossa toiseksi vahvin riippuvuus vaalimenestyksen kanssa on kuitenkin menestymisellä puolueen jäsenäänestyksessä, joiden välinen korrelaatio on peräti -.69.¹⁵ Myös aiempien tutkimusten mukaan jäsenäänestyksessä hyvin menestyneet ovat heikosti menestyneitä paremmin onnistuneet myös varsinaisissa vaaleissa (esim. Timonen 1981, 81; Kuitunen & Paltemaa 1997).

Luottamustehtävissä kouliutumisen muodoista vahva riippuvuus vaalimenestyksen kanssa on kunnanvaltuuston tai -hallituksen jäsenyydellä (.53), mikä ei ole yllätys sitä taustaa vasten, että kunnalliset luottamustehtävät ovat tutkimusten mukaan Suomessa olleet perinteinen kouliutumisyväly eduskuntaan. Sitä vastoin yllättävämpää on, että puolueiden luottamustehtävät, jopa jäsenyys puoluehallituksessa tai -valtuustossa, ovat olleet kunnallisia luottamustehtäviä heikommin palkitsevia vaalimenestystä ajatellen. Ei-poliittisten järjestöjen,

¹⁴ Vaikka jollakin tekijällä havaitaan olevan positiivinen yhteys vaalimenestyksen kanssa, tämä ei tarkasti ottaen riitä vielä todistamaan, että vaikutus todella on olemassa. Voi näet olla olemassa tekijöitä, jotka ovat voineet aiheuttaa havaitun yhteyden, mutta joita tässä yhteydessä ei ole voitu kontrolloida. (Ks. Pietilä 1973, 194.)

¹⁵ Korrelaation negatiivinen etumerkki johtuu siitä, että vaalimenestys paranee mitä enemmän äänimäärä poikkeaa nolasta, kun taas jäsenäänestysmenestys on koodattu päinvastoin siten, että ensimmäiseen neljännekseen kuuluvat äänestyksessä parhaiten menestyneet, toiseen vähän heikommin jne.

kuten ammattijärjestöjen ja urheiluseurojen valtakunnallisten luottamustehtävien hoidolla, on sen sijaan selkeämpi positiivinen riippuvuus vaalimenestyksen kanssa.

Taulukko 10: Äänimäärällä mitatun vaalimenestyksen riippuvuus poliittisesta kokemuksesta kampanjaorganisaatiosta, demografis-sosiaalisista tekijöistä ja taloudellisista resursseista (vaalimainonnan kustannuksista) (korrelaatiot)

<u>Aikaisempi osallistuminen</u>		<u>Aikaisemmat luottamustehtävät</u>	
osuuskuntavaaleihin	.41	kunnallisen lautakunnan tai toimikunnan jäsen	.35
seurakuntavaaleihin	.13	kunnanvaltuuston tai -hallituksen jäsen	.53
kunnallisvaaleihin	.31	valtakunnallisen, piiri- tai paikallisen tason	
eduskuntavaaleihin	.42	puolueorganisaation puheenjohtaja	
tasavallan presidentin valitsijamies- vaaleihin	.40	tai varapuheenjohtaja	.35
Euroopan parlamentin vaaleihin	.21	puoluehallituksen tai -valtuuston jäsen	.25
ei mihinkään edellämaituista	-.21	tasavallan presidentin valitsijamies	.20
		ei mikään edellä mainituista tehtävistä	-.29
		menestys puolueen jäsenäänestyksessä	-.69
<u>Luottamustehtävät ei-poliittisessa järjestössä tai yhdistyksessä</u>		<u>kampanjaorganisaatio</u>	
kunnallisella tasolla	.27	vaalitulaisuuksien lukumäärä	.64
piiri-/aluetasolla	.21	kampanjointikuntien lukumäärä	.64
valtakunnallisella tasolla	.44	tukiryhmän käyttö	.54
ei ole ollut	-.34	vaalitoimiston käyttö	-.03
		mainostoimiston käyttö	.15
<u>demografis-sosiaaliset tekijät</u>		<u>resurssit</u>	
sukupuoli	-.15	sanomalehtimainonta (pmm)	.46
ikä	.07	sanomalehtimainonta (mk)	.82
peruskoulutus	.25	TV-mainonta (mk)	.37
ammattillinen koulutus	.26	radiomainonta (mk)	.48
ammattiasema	-.31	mainonta yhteensä (mk)	.29
julkisen sektorin ammatti	-.21		

Kuntien ja puolueiden luottamustehtävien rooli kansanedustajien kouliutumisytylänä alkoikin supistua jo 1970-luvun alkupuolelta lähtien. Itse asiassa kansanedustajien kouliutumisessa on tapahtunut polarisoitumista. Yhtäältä edustajien osuus, jotka eivät ole lainkaan kouliutuneet luottamustehtävissä ennen edustajan uraa, on lisääntynyt 1970-luvun alusta lähtien. Toisaalta samanaikaisesti sellaisten edustajien osuus on kääntynyt kasvuun, joille on kasautunut useita eri tyyppisiä luottamustehtäviä. Tämä viittaa uuden poliittikotyyppin, *asiantuntijapolitiikon*, yleistymiseen Suomessa. Asiantuntijapolitiikko on korkeasti koulutettu, yhä useammin nainen, työskennellyt ennen valintaa eduskuntaan julkisella sektorilla virkamiehenä, mutta harvemmin toiminut poliittisen puolueen tai ammattijärjestön toimihenkilönä, puolueen valtakunnallisissa, alueellisissa tai paikallisissa johtotehtävissä, mutta vielä varsin yleisesti -

joskin vähenevässä määrin kunnallisissa luottamustehtävissä. Näin ollen kansanedustajaksi pätevytyksessä hyvinvointivaltion substantiaallinen kompetenssi on syrjäyttämässä politiikan proseduraaliset, "politiikan tekemisen" taidot. (Ruostetsaari 1998a, 59; 1999b.) Myöskään Pirkanmaalla sen enempää ehdokkaat itse kuin äänestäjät (Vaalikysely 1998) eivät pidä pitkää puolueuraa, eli ammattipolitiikon taustaa, erityisen tärkeänä ehdokkaan ominaisuutena.

Vaalikampanjoinnin professionaalisuudella ja laajuudella on varsin voimakas riippuvuus vaalimenestyksen kanssa, sillä vaalitulaisuuksien lukumäärä (.64), kampanjointikuntien määrä (.64) ja tukiryhmän käyttö (.54) korreloivat voimakkaasti korkean äänimäärän kanssa. Sitä vastoin vaalitoimiston ja mainostoimiston palveluiden käytöllä ei ole riippuvuutta vaalitulokseen, mikä selittynee näiden kampanjamuotojen toistaiseksi vähäisellä käytöllä.

Demografis-sosiaaliset tekijöiden riippuvuudet vaalimenestyksen kanssa jäävät verraten heikoiksi.¹⁶ Selvin korrelaatio (-.31) löytyy ammatin kohdalta, jonka negatiivinen etumerkki voidaan tulkita koodauksen vuoksi siten, että yhteys liittyy nimenomaan korkeaan ammattiasemaan, eli johtavaan asemaan tai ylemmän toimihenkilön ammattiin. Myöskin julkisen sektorin ammatilla on lievä positiivinen riippuvuus vaalimenestyksen kanssa. Huomionarvoista on, että vaalimenestyksen riippuvuus koulutuksesta, iästä ja sukupuolesta jää verraten heikoksi, kun taas esimerkiksi Britanniassa näillä tekijöillä on havaittu olevan merkitystä rekrytointiprosessissa vaikutuksen kanavoituessa pääasiassa tarjonnan kautta (Norris & Lovenduski 1997, 168).

Koko aineistossa vahvin riippuvuus vaalimenestyksen kanssa on lehdistömainonnalla markoissa mitattuna (.82). Ylipäänsä mainonnan eri muodoilla on vahva yhteys vaalimenestykseen radiomainonnan riippuvuuden ollessa TV-mainontaa merkittävämpi.

Korrelaatio on kuitenkin vain osoitus yhteisvaihtelusta eikä kausaaliyhteydestä, jonka tutkimiseen tässä yhteydessä käytetään regressioanalyysia, millä voidaan tutkia useiden tekijöiden vaikutusta selitettävään muuttujaan.¹⁷ Taulukoissa 11. ja 12. Multiple R. on yhteiskorrelaatio ja R Square on yhteiskorrelaatiokertoimen neliö, joka kuvaa selitysastetta. Standardoitu regressioerroin, Beta, kuvaa puolestaan muuttujan suhteellista selitysastetta. (Alkula ym. 1995, 251.)

Eduskuntavaalien vaalimenestystä parhaiten selittää mainonta (69 prosenttisesti), jonka muodoista selvästi paras selityskyky on sanomalehtimainonnalla markoissa mitattuna.¹⁸ Sitä vastoin palstamillimetreillä mitatulla sanomalehtimainonnalla ei ole selityskykyä, joskin se korreloi verraten vahvasti (.46) vaalimenestyksen kanssa. Tätä voidaan tulkita siten, että vaalimainonta suuressa joukossa paikallislehtiä, joista syntyy verraten halvalla hinnalla paljon palstamillimetrejä, selittää vaalimenestystä heikommin kuin mainonta ilmoitushinnoiltaan korkeammassa, mutta levikiltään paljon suuremmassa, vaalipiirissä valtalehden asemassa olevassa, Aamulehdessä. Tämä näkyy siinä, että Aamulehden osuus koko vaalipiirin sanomalehtimainonnan yhteenlasketusta volyymistä palstamillimetreinä (436 112 pmm) oli

¹⁶ Sukupuolen ja iän riippuvuudet vaalimenestyksen kanssa olivat heikot jo Pietilän tutkimuksessa (1973, 180), joka kohdistui vuoden 1972 kunnallisvaaleihin Tampereella.

¹⁷ Poliittiseen kokemukseen liittyvien tekijöiden osalta regressiomallia ei ole rakennettu, koska muuttujat ovat dikotomisita.

¹⁸ Tulos on yhdenmukainen Pietilän (1973, 191)v. 1972 kunnallisvaaleja Tampereella koskeneen tutkimuksen kanssa, jossa havaittiin, että sijoittuminen *pääehdokkaiden* tai eniten ilmoitelleiden joukkoon oli vaalimenestyksen kannalta ratkaisevampaa kuin jäsenäänestystulos, so. sen ilmaiseman potentiaalisen äänestäjäkunnan suuruus.

26 %, kun taas sen osuus ehdokkaiden sanomalehtimainonnan markkamääräisistä kuluista oli 49 %. Suurimmillaan, noin kaksinkertainen, suhteellinen ero sanomalehtimainontaan käytettyjen palstamillimetricien ja markkojen välillä oli vaalipiirin menestyneimmillä puolueilla, kokoomuksella (31 % - 58 %) ja SDP:llä (19 % - 37 %). Tosin Remonttiryhmän kohdalla suhde oli valtapuolueita vielä paljon suurempi (5 % - 26 %), mikä johtui puolueen ehdokkaiden mainonnan painottumisesta vahvasti yhteen paikallislehteen.

Taulukko 11: Vaalimenestyksen selittyminen demografis-sosiaalisilla tekijöillä ja kampanjaorganisaatiolla (regressiomalli)

Multiple R	.35	Multiple R	.74
R Square	.12	R Square	.55
Beta:		Beta:	
sukupuoli	-.08	vaalitulaisuuksien lukumäärä	.22
ikä	.02	kampanjointikuntien lukumäärä	.40
ammattillinen koulutus	.10	tukiryhmän käyttö	.29
ammattiasema	-.26	vaalitoimiston käyttö	.01
		mainostoimiston käyttö	-.05

Malleista toiseksi paras selitysaste on kampanjaorganisaatiolla (55 %). Paras selityskyky tähän malliin kuuluvista muuttujista on kampanjointikuntien määrällä. Tosin sanoen vaalitulaisuuksissa esiintyminen kannattaa, varsinkin kun sen hajauttaa laajalle vaalipiirin eri kuntiin. Sitä vastoin kolmannen mallin, demografis-sosiaalisten tekijöiden, kyky selittää vaaalimenestystä on jo selvästi resursseja ja kampanjaorganisaatiota heikompi (12 %). Paras suhteellinen selityskyky tämän mallin muuttujista on ammatilla.

Tulokset eivät ole yllättäviä. Pertti Timonen (1976, 254; 1977, 20) havaitsi jo tutkiessaan vuosien 1970 ja 1972 eduskuntavaaleja Pohjois-Hämeen vaalipiirissä sanomalehtimainonnan volyymin selittävän ehdokkaiden kannatuksesta peräti noin 80 prosenttia. Sitten ehdokasmainonnan palstamillimetreissä mitatun volyymin ja ehdokkaiden vaalimenestyksen välinen riippuvuus heikentyi 1980-luvun alkuun tultaessa, joskin se on edelleen korkea. Vuoden 1982 valitsijamiesvaaleissa korrelaatio oli Pohjois-Hämeen vaalipiirissä .53 (Sänkiaho 1983, 253), vuoden 1991 eduskuntavaaleissa .50 (Pesonen ym.1993, 432-433) ja vuonna 1999 enää .46. Timosen tutkimukseen verrattuna näyttää siltä, joskin vertailu voi olla korkeintaan suuntaa antavaa erilaisen tutkimusasetelman vuoksi, että vuoden 1999 eduskuntavaaleissa korkean koulutustason (Timosen tutkimuksessa -.17), kunnallisten luottamustehtävien hoitamisen (.16), suuren järjestöaktiiviteetin (.23) ja naissukupuolen (.23)¹⁹ merkitys on jopa lisääntynyt vaalimenestyksen selittäjänä, kun taas mainonta on menettänyt selityskykyään.

¹⁹ Sukupuolen ja vaalimenestyksen välisen riippuvuuden negatiivinen etumerkki johtuu koodauksesta ja merkitsee naissukupuolen yhteyttä vaalimenestyksen, joskin heikkoa.

Taulukko 12: Vaalimenestyksen selittyminen vaalimainonnalla (regressiomalli)

	SDP	KESK	KOK	VAS	VIHR	MUU	TOT
Multiple R	.75	.90	.73	.90	.91	.92	.83
R Square	.56	.80	.53	.80	.84	.86	.70
Beta:							
lehdistömainonta (pmm)	.07	1.16	-3.89	-.61	2.29	.93	-.00
lehdistömainonta (mk)	-.63	-.60	1.67	1.35	-1.47	.07	.80
TV-mainonta (mk)	.29	-	-.62	.10	-	-	.15
radiomainonta (mk)	-.27	.22	2.66	-.10	-	-.07	-.10

Koska kaikki tarkastellut vaalimenestykseen mahdollisesti vaikuttavat mallit liittyvät lähinnä rekrytointiprosessin tarjontapuoleen ja niillä oli verraten voimakas yhteys vaalimenestykseen, demograafis-sosiaalisia tekijöitä lukuunottamatta, tutkimustulokset tukevat asettua hypoteesia eduskuntavaalimenestyksen selittymisestä pitkälti rekrytointiprosessin tarjontatekijöillä.²⁰ Tästä huolimatta puolueorganisaatioiden kysynnällä on yhä merkitystä kansanedustajien rekrytointiprosessissa. Menestyminen jäsenäänestyksessä, eli puoluejäsenten kysyntä, korreloi erittäin vahvasti varsinaisen vaalimenestyksen kanssa. Viidenneksellä ehdokkaista ehdokaspaikan tavoittelun motiivina oli nimenomaan se, että jokin henkilö tai järjestö heitä pyysi tähän tehtävään. Viideosan ehdokkaaksi pyysi puolueen perusosasto, kun peräti joka neljännen kohdalla aloitteentekijänä oli piiriinjohtoon kuuluva ja viideosalla jopa puoluejohtoon kuuluva henkilö.

Wesselsin mukaan poliittisen luokan eli politiikasta toimeentulonsa saavan kohesiivisen ryhmän muotoutuminen ja laajeneminen - mikä on tapahtunut myös Suomessa (Ruostetsaari 1998b; 1999a), merkitsee kysyntätekijöiden korostumista tarjontatekijöiden kustannuksella kansanedustajien rekrytoitumisen selittäjänä. Ehdokkaiksi valikoitumiseen vaikuttaa tällöin yhä enemmän ja enemmän vallassa olevan poliittisen luokan pyrkimys asemansa turvaamiseksi ja uusintamiseksi. Tämä on ristiriidassa demokraattisen edustusperiaatteen kanssa. (Wessels 1997, 77.) On ilmeistä, että poliittisen luokan olemassaolon ja laajenemisen vaikutukset kansanedustajien rekrytoitumiseen eivät ole läheskään näin yksiselitteiset. Esimerkiksi politiikan medialisoituminen ja julkisuuden hallinnan korostuminen puolueansioiden kustannuksella vaalimenestystä edistävänä tekijänä tosiasiallisesti rajoittaa puolueorganisaatioiden liikkumatilaa ehdokkaiden valinnassa. Tästä huolimatta Wesselsin väittämiä tarjoo koettelemisen arvoisen hypoteesin.

²⁰ Vaikka tarjontatekijöillä on positiivinen yhteys vaalimenestyksen kanssa, tämä ei vielä riitä lopullisesti todistamaan vaikutuksen olemassaoloa. Voi näet olla olemassa tekijöitä, jotka ovat voineet aiheuttaa havaitut yhteydet, mutta joita ei tässä ole voitu kontrolloida. (Ks. Pietilä 1973, 194.)

LÄHTEET

- Ahopelto-Marjamäki, Niina (1999): *Vuoden 1996 EU-vaalikampanjointi*. Valtio-opin pro gradu- tutkielma. Tampereen yliopisto. Poliitiikan tutkimuksen laitos. Tampere.
- Alkula, Tapani & Pöntinen, Seppo & Ylöstalo, Pekka (1995): *Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät*. WSOY. Helsinki.
- Borg, Olavi (1970): *Eduskuntavaalien vaali-ilmoittelu 1958-1970*. Tampereen yliopiston tutkimuslaitoksen monistesarja D: 37.
- Czudnovksi, Moshe M. (1975): Political Recruitment. Teoksessa Greenstein, Fred & Polsby, Nelson W. (eds.), *Handbook of Political Science*, Vol. 2. Reading Mass.
- Gallager, Michael, (1988): Introduction. Teoksessa Gallager, Michael & Marsh, Michael (eds.), *Candidate Selection in Comparative Perspective*. Sage. London.
- Gallager, Michael & Laver, Michael & Mair, Peter (1992): *Representative Government in Western Europe*. McGraw-Hill. New York.
- Helander, Voitto (1997a): Ehdokkaat ja heidän eväänsä: Turun eteläisen vaalipiirin ehdokkaat vuoden 1995 eduskuntavaaleissa. Teoksessa Helander, Voitto & Kuitunen, Soile & Paltemaa, Lauri (toim.), *Kansalaisesta aktiiviksi, aktiivista edustajaksi*. Turun yliopisto. Valtio-opillisia tutkimuksia n:o 51. Turku.
- Helander, Voitto (1997b): Finland. Teoksessa Norris, Pippa (ed.), *Passages to Power. Legislative Recruitment in Advanced Democracies*. Cambridge University Press. Cambridge.
- Helander, Voitto & Kuitunen, Soile (1997): Johdanto. Teoksessa Helander, Voitto & Kuitunen, Soile & Paltemaa, Lauri (toim.), *Kansalaisesta aktiiviksi, aktiivista edustajaksi*. Turun yliopisto. Valtio-opillisia tutkimuksia n:o 51. Turku.
- Koskiahho, Tapio (1971): *Valitut ja valitsematta jääneet ehdokkaat vuoden 1966 eduskuntavaaleissa*. Tampereen yliopisto. Poliitiikan tutkimuksen laitos. Tutkimuksia 21.
- Kuitunen, Soile (1997a): Rekrytoimisprosessin mysteeri - miten ehdokkaaksi ja edustajaksi valikoidutaan? Teoksessa Helander, Voitto & Kuitunen, Soile & Paltemaa, Lauri (toim.), *Kansalaisesta aktiiviksi, aktiivista edustajaksi*. Turun yliopisto. Valtio-opillisia tutkimuksia n:o 51. Turku.
- Kuitunen, Soile & Paltemaa, Lauri (1997): Ehdokasasettelujen päätös: ehdokaslistan lukkoonlyöminen. Teoksessa Helander, Voitto & Kuitunen, Soile & Paltemaa, Lauri (toim.), *Kansalaisesta aktiiviksi, aktiivista edustajaksi*. Turun yliopisto. Valtio-opillisia tutkimuksia n:o 51. Turku.
- Kuitunen, Soile (1997b): Piirisihteerien ja vastaavien arviot listojen koostumuksesta. Teoksessa Helander, Voitto & Kuitunen, Soile & Paltemaa, Lauri (toim.), *Kansalaisesta aktiiviksi, aktiivista edustajaksi*. Turun yliopisto. Valtio-opillisia tutkimuksia n:o 51. Turku.
- Loewenberg, Gerhard & Paterson, Samuel C. (1979): *Comparing Legislatures*. Little & Brown. Boston ja Toronto.
- McAllister, Ian, (1997): Australia. Teoksessa Norris, Pippa (ed.), *Passages to Power. Legislative Recruitment in Advanced Democracies*. Cambridge University Press. Cambridge.
- Noponen, Martti (toim.) (1989): *Suomen kansanedustusjärjestelmä*. WSOY. Helsinki.
- Norris, Pippa (1993): Conclusion. Teoksessa Lovenduski, Joni & Norris, Pippa (eds.), *Gender and Party Politics*. Sage. London.
- Norris, Pippa (1997a): Introduction: Theories of Recruitment. Teoksessa Norris, Pippa (ed.), *Passages to Power. Legislative Recruitment in Advanced Democracies*. Cambridge University Press. Cambridge.

- Norris, Pippa, (1997b): *Conclusions: Comparing Passages to Power*. Teoksessa Norris, Pippa (ed.), *Passages to Power. Legislative Recruitment in Advanced Democracies*. Cambridge University Press. Cambridge.
- Norris, Pippa & Lovenduski, Joni (1995): *Political Recruitment. Gender, Race and Class in the British Parliament*. Cambridge University Press. Cambridge.
- Norris, Pippa & Lovenduski, Joni (1997): United Kingdom. Teoksessa Norris, Pippa (ed.), *Passages to Power. Legislative Recruitment in Advanced Democracies*. Cambridge University Press. Cambridge.
- Oikeusministeriö (1999): Tulos puolueittain. Tarkastuslaskenta 24.3.1999. https://vaalit.om.fi/tulos/vptulos_hamepohjvp.html.
- Pesonen, Pertti (1972): Political Parties in the Finnish Eduskunta. Teoksessa Patterson, Samuel C. & Wahlke, John C. (eds.): *Comparative Legislative Behaviour: Frontiers of Research*. John Wiley & Sons. New York.
- Pesonen, Pertti & Sänkiäho, Risto & Borg, Sami (1993): *Vaalikansan äänivalta*. WSOY. Helsinki.
- Pietilä, Veikko, (1973): "Vaali-ilmoittelu ja vaalimenestys". *Politiikka* 15:3, s. 168-198.
- Prewitt, Kenneth (1969): "From the Many Are Chosen the Few". *American Behavioral Scientist* 2.
- Ranney, Austin (1981): Candidate Selection. Teoksessa Butler, David & Penniman, Howard R. & Ranney, Austin (eds.), *Democracy at the Polls: A Comparative Study of Competitive National Election*. AEI. Washington D.C.
- Ruostetsaari, Ilkka (1998a): *Politiikan professionalisoituminen ja poliittisen luokan muotoutuminen Suomessa*. Tampereen yliopisto. Poliitiikan tutkimuksen laitos. Julkaisuja 3.
- Ruostetsaari, Ilkka (1998b): Poliittisen luokan käsite politiikan professionalisoitumisen tutkimuksen välineenä. Teoksessa *Tieto, valta ja maailmanpolitiikka*. Studia Politica Tamperensis 4. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Ruostetsaari, Ilkka (1999a): Finland: Von politischen Amateuren zur politischen Klasse. Teoksessa Borchert, Jens (hrsg.), *Politik als Beruf. Die politische Klasse in westliche Demokratien*. Europa- und Nordamerika-Studie, Band 5. Leske + Budrich. Opladen.
- Ruostetsaari, Ilkka (1999b): From Political Amateur to Professional Politician and Expert Representative. Recruitment of the Parliamentary Elite in Finland 1863-1995. Teoksessa Best, Heinrich & Cotta, Maurizio (eds.), *The European Representative. 150 Years of Parliamentary Recruitment in Comparative Perspective (1848-1998)*. Oxford University Press. Oxford. Julkaistaan 1999.
- Schattschneider, E.E. (1942): *Party Government*. Holt, Rinehart & Winston. New York.
- Sunberg, Jan (1996): *Partier och partisystem I Finland*. Schilds. Esbo.
- Sänkiäho, Risto (1983): Vaalimainonta ja valitsijamiesehdokkaiden kannatus. Teoksessa Sänkiäho, Risto (toim.), *Kun kansa valitsi Koiviston*. Lehtimiehet Yhtymä. Jyväskylä.
- Tarkiainen, Tuttu (1971): *Eduskunnan valitseminen*. Suomen Kansanedustuslaitoksen historia. VAPK. Helsinki.
- Tarasti, Lauri & Taponen, Heimo (1990): *Suomen vaalilainsäädäntö*. VAPK. Helsinki.
- Timonen, Pertti (1976): *Kansanedustajاهدokkaan alueellisen kannatuspohjan määräytyminen*. Acta Universitatis Tamperensis, Ser A, Vol. 74. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Timonen, Pertti (1977): *Kansanedustajاهدokkaan kannatusmalli*. Tampereen yliopisto. Poliitiikan tutkimuksen laitos. Tutkimuksia 46.
- Timonen, Pertti (1981): *Puolueiden ehdokkaiden asettaminen eli kansanedustajavaalilain 26 §:n ja 26 f: ien syntyä, solveltamista ja seurauksia*. Tampereen yliopisto. Poliitiikan tutkimuksen laitos. Julkaisuja 58. Tampere.

Vaalikysely. (1988): Taloustutkimus Oy.

Wessels, Bernhard (1997): Teoksessa Norris, Pippa (ed.), *Passages to Power. Legislative Recruitment in Advanced Democracies*. Cambridge University Press. Cambridge.

Kansan Uutiset 2.2.1999.

Timonen, Mika, markkinointipäällikkö, MTV3, puhelinhaastattelu 23.3.1999.